

Akademia Obrony Narodowej

AON 5587/2003

Waldemar Kaczmarek

GŁÓWNE ZAŁOŻENIA OPERACJI OPÓŹNIAJĄCEJ

Warszawa 2003

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

ZAKŁAD SZTUKI OPERACYJNEJ

AON 5587/03

Waldemar Kaczmarek

**GŁÓWNE ZAŁOŻENIA
OPERACJI OPÓŹNIAJĄCEJ**

56912

WARSZAWA 2003

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

ZAKŁAD SZTUKI OPERACYJNEJ

AON 5587/03

Waldemar Kaczmarek

**GŁÓWNE ZAŁOŻENIA
OPERACJI OPÓŹNIAJĄCEJ**

56912

WARSZAWA 2003

Spis treści

Wprowadzenie	5
1. Istota i charakter operacji opóźniającej	7
2. Planowanie operacji opóźniającej	13
3. Specyfika dowodzenia	23
4. Prowadzenie operacji opóźniającej	33
Podsumowanie	46
Spis literatury	49

Niniejsze studium operacyjne przeznaczone jest głównie dla studentów magisterskich studiów uzupełniających, prowadzonych na Wydziale Wojsk Lądowych AON.

Może być również wykorzystywane na innych studiach i kursach.

Członkostwo Polski w NATO jest podstawowym czynnikiem, warunkującym zdolność odstraszenia potencjalnego przeciwnika przed agresją na nasz kraj i obrony w razie agresji. Z ustaleń Traktatu Waszyngtońskiego wynika bowiem, że jej odpieranie odbywało się będzie w warunkach wspólnej obrony sojuszniczej, co daje niewątpliwie duże poczucie bezpieczeństwa. Wszak w razie zagrożenia nie będziemy pozostawieni samym sobie. Ale czy nie jest to tylko „pozorny mit bezpieczeństwa”? Czy możemy liczyć na natychmiastowe wsparcie sojuszników? Odpowiedź na tak sformułowane pytania nie jest prosta. Należy sądzić, że w przypadku agresji nasz kraj zmuszony będzie w początkowej fazie działań wojennych prowadzić działania samodzielnie, do czasu realnego wsparcia ze strony sojuszników. Dlatego też już w okresie pokoju powinno się zapewnić siłom zbrojnym odpowiednią zdolność do odstraszenia potencjalnego agresora i prowadzenia obrony terytorium kraju w początkowym okresie wojny (konfliktu).

Sily Zbrojne powinny być zatem zdolne do skutecznego przeciwstawienia się potencjalnemu przeciwnikowi, nawet w przypadku agresji z zaskoczenia. Bowiem bardzo niebezpieczne i kosztowne jest szybkie oddawanie przeciwnikowi terenu, nawet w strefie przygranicznej. Trzeba pamiętać, że wpuszczenie przeciwnika na własny teren bez walki to powiększenie rozmiarów klęski, spowodowanie chaosu i paniki wśród ludności oraz osłabienie morale żołnierzy.

Jednostki, które jako pierwsze przejdą do obrony w pasie przygranicznym, w wielu sytuacjach zmuszone będą do prowadzenia działań w ramach operacji o charakterze **opóźniającym (osłonowym)**¹. Prowadzone one będą zwykle na bardzo szerokim froncie, często diametralnie przekraczającym ich potencjalne możliwości bojowe. Jednocześnie będą musiały być prowadzone na tyle skutecznie, aby dać czas mobilizowanym związkom operacyjnym (związkom taktycznym, oddziałom) na zorganizowanie trwałej i skutecznej obrony, w głębi własnego terytorium.

¹ *Kwestie nazewnictwa wspomnianych operacji będą treścią kolejnych części niniejszego opracowania.*

Operacje opóźniające będą prowadzone z reguły w początkowej fazie ewentualnego konfliktu zbrojnego (początkowym okresie wojny). Natomiast działania opóźniające, postrzegane jako kategoria poziomu taktycznego, będą częstym zjawiskiem w kolejnych etapach działań zbrojnych (głównie operacjach obronnych), a ich cel w każdym przypadku może być różny, zależny od konkretnej sytuacji. Mogą stanowić także element działań odwrotowych, realizowanych w przypadku niekorzystnego rozwoju sytuacji i dążenia do wyprowadzenia wojsk spod uderzeń przeważających sił przeciwnika. W tym przypadku będą to działania wymuszone, przygotowywane i prowadzone w sposób doraźny.

Działania opóźniające mogą być także postrzegane jako rodzaj walki (obok obrony i natarcia), prowadzonej przez związki taktyczne (oddziały, zgrupowania taktyczne) w ramach **operacji opóźniającej**. Ich cel sprowadzał się będzie głównie do zyskania **czasu** (niezależnie od celów postrzeganych w wymiarze rzeczowym i przestrzennym), niezbędnego na przygotowanie strategicznej operacji obronnej w głębi terytorium państwa.

Na poziomie operacyjnym siły zbrojne wykorzystuje się do działań, których istota sprowadza się do osiągnięcia celów strategicznych. Albowiem poziom operacyjny łączy wysiłki poziomu taktycznego w walce i operacji, z przywołanymi wcześniej strategicznymi celami. Dowódca operacyjny ponosi odpowiedzialność za przygotowanie planu operacji, za jej prowadzenie oraz za rezultat operacji, realizowanej na określonym obszarze odpowiedzialności.

Ze względu na istotę, charakter i rolę poziomu operacyjnego w systemie walki zbrojnej, podstawowe rodzaje działań (obronne, zaczepne) przyjmują nazwę operacji obronnych i zaczepnych. Dodatkowo, w ostatnich latach pojawiła się nowa kategoria w sztuce operacyjnej, a mianowicie operacje opóźniające, zwane niekiedy również osłonowymi. To „szczególne” ich potraktowanie wynika głównie ze specyfiki wspomnianych operacji, albowiem jest ona pochodną geostrategicznego położenia naszego kraju. Celem niniejszego studium jest przybliżeniem ich istoty, charakteru i sposobów prowadzenia.

1. Istota i charakter operacji opóźniającej

Potrzeba podjęcia problematyki operacji opóźniających, pojawiła się w teorii sztuki operacyjnej w 2000 roku, wraz z przyjęciem przez Rząd RP „Strategii bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej”. W myśl przyjętych w niej założeń, największe obciążenia i wysiłki Polska musiałaby ponosić w razie wojny obronnej na własnym terytorium. W tym wypadku angażowany byłby cały potencjał obronny państwa - militarny i pozamilitarny. Zbrojne działania wojenne na terytorium Polski - w zależności od ich skali - miałyby charakter jednej lub kilku sojuszniczych kampanii obronnych i zaczepnych, składających się z równoczesnych lub kolejnych operacji i bitew na lądzie, morzu i w powietrzu, sprzężonych z regularnymi i nieregularnymi działaniami narodowych sił obrony terytorialnej. W ramach tych działań zakłada się realizowanie zadań związanych z rozpoznaniem, zatrzymaniem i osłabieniem zgrupowania inwazyjnego przeciwnika. Ich celem powinno być dążenie do przejścia inicjatywy strategicznej - poprzez przeprowadzenie operacji osłonowych i obronnych początkowego okresu wojny.

Z powyższych konstatacji wynika, że w teorii sztuki operacyjnej powinna pojawić się nowa kategoria – operacje osłonowe. Wydaje się jednak, że przyjęcie takiej kategorii nie jest najbardziej uzasadnione, z kilku co najmniej powodów. Po pierwsze, podział współczesnych operacji na obronne i zaczepne odpowiada w swej istocie stosowanemu w teorii taktyki podziałowi na podstawowe rodzaje walki: obronę (działania obronne) i natarcie (działania zaczepne). W myśl przyjętego podziału w taktyce do podstawowych rodzajów walki zalicza się także działania opóźniające. Zatem z logicznego punktu widzenia operacje będące przedmiotem dalszych rozważań powinny nosić nazwę „**operacji opóźniających**”.

Po drugie, celem wspomnianych operacji jest dążenie do uzyskania bardziej złożonych efektów niż wyłącznie osłona mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia sił głównych. W kategorii efektów należy postrzegać również dążenie do osłabienia (obniżenia) potencjału przeciwnika, kanalizowania ruchu jego wojsk w kierunku pożądanym przez obrońcę, wyprowadzenia wojsk spod uderzeń przeważających sił przeciwnika oraz – co bardzo istotne – zyskanie czasu, niezbędnego z punktu widzenia państwa, będącego ofiarą agresji. Szczególnie istotny wydaje się być

czynnik czasu, jest on bowiem wyróżnikiem – obok planowej utraty określonego obszaru – wszelkich działań noszących miano opóźniających.

W tym miejscu warto odnieść się do etymologii pojęć związanych z działaniami osłonowymi oraz działaniami opóźniającymi. Działania osłonowe wywodzą się od słowa osłaniać (osłonić), który z punktu widzenia językowego oznacza „(...) zakrywać, chronić, bronić (...)”.² Z kolei w „Słowniku języka polskiego” pod tym pojęciem rozumie się „(...) okrywanie, zakrywanie czymś, zabezpieczanie od czegoś (...)”.³ Można zatem skonstatować, że z punktu widzenia poprawności językowej działania (operacje) osłonowe kojarzą się raczej z działaniami o charakterze biernym, związanymi zwykle z wyczekiwaniem na działania przeciwnika i ewentualną reakcją na nie. Natomiast działania opóźniające wywodzą się od słowa opóźnić (opóźniać), postrzeganego jako „(...) zmniejszenie szybkości przebiegu, rozwoju czegoś, podzielać hamująco na coś, odwlec wykonanie czegoś, przetrzymać coś (...)”.⁴ W tym wypadku można skonstatować, iż jest to określenie bardziej adekwatne do zakładanego celu działań prowadzonych przez wojska, w ramach rozpatrywanego typu operacji.

Pojęcie działań (ale nie operacji) opóźniających i osłonowych występowało wśród kategorii sztuki wojennej już od dawna. Otóż działania opóźniające postrzegane były jako szereg walk, bitew i szeroko stosowany manewr, zmuszający główne siły nieprzyjaciela prowadzącego natarcie do rozwinięcia się przed rubieżami opóźniania (doraźnie zorganizowanymi pozycjami obrony). Cele działań opóźniających postrzegany był jako uniemożliwienie nieprzyjacielowi rozbicia głównych sił będących w obronie lub odwrocie, zadanie mu maksymalnych strat, wyczerpanie i zyskanie czasu na wycofanie własnych sił, przygotowanie oporu w głębi i stworzenie warunków przejścia do przeciwnatarcia, a niekiedy na danym kierunku tylko do obrony. Działania opóźniające określano jako najbardziej aktywną formę odwrotu. Stosując je, wojska będące w odwrocie nie unikają walki z nieprzyjacielem, a narzucają ją w niedogodnych dla niego warunkach; uchylają się jedynie od decydującego starcia z nim, odchodząc stopniowo, w sposób zorganizowany na kolejne rubieże opóźniania. Unika się dzięki temu poważniejszych

² *Słownik Poprawnej polszczyzny PWN, Warszawa 1977, s. 473.*

³ *Słownik języka polskiego PWN. Tom 2, Warszawa 1979, s. 551.*

⁴ *Tamże, s.532.*

strat od uderzeń, zwłaszcza bronią jądrową nieprzyjaciela, a stwarza natomiast możliwość skupienia nacierającego zgrupowania nieprzyjaciela, czyniąc je oplacalnym obiektem do uderzeń ogniowych. W działaniach opóźniających maksymalnie wykorzystuje się dogodnie pod względem obronnym warunki terenowe. Dużą rolę odgrywa w nich umiejętne, celowe i skuteczne stosowanie zapór inżynierskich, użycie lotnictwa i śmigłowców szturmowych oraz prowadzenie walki w eterze.

Natomiast działania osłonowe postrzegane były jako działania prowadzone przez wydzielone na określony czas siły i środki, w celu powstrzymania natarcia nieprzyjaciela i umożliwienia głównemu zgrupowaniu wojsk wykonania ustalonych zadań. Zależnie od wielkości osłanianych wojsk (oddziałów, związków) działania osłonowe mogły być prowadzone na skalę taktyczną, operacyjną lub strategiczną. Ze względu na charakter zadań, działania osłonowe prowadzi się siłami i środkami wojsk lądowych, zwłaszcza zmechanizowanych i pancernych, wojsk raketowych i artylerii, obrony przeciwlotniczej, a także wojsk lotniczych, wojsk obrony powietrznej kraju i marynarki wojennej.⁵ Należy zatem dostrzec, że działania osłonowe, które są oczywiście działaniami o charakterze defensywnym, mogą być prowadzone również w toku działań zaczepnych, np. w formie osłony skrzydeł głównego zgrupowania uderzeniowego. Nie są one jednocześnie integralnie związane z ruchem (manewrem) wojsk do tyłu (odfrontowym), który z kolei jest jednym z wyróżników działań opóźniających.

Należy sądzić, że przywołane argumenty dość jednoznacznie wskazują, iż z punktu widzenia teorii sztuki operacyjnej zasadne jest rozpatrywanie operacji opóźniających. Otwarty natomiast pozostaje problem takiego zdefiniowania operacji opóźniającej, by treść definicji oddawała najpełniej jej cele oraz zadania realizowane przez wojska w jej ramach.

Powyższe rozważania mogą stanowić podstawę zdefiniowania pojęcia „operacja opóźniająca”. Rozumieć je należy jako szereg skoordynowanych czasowo i przestrzennie starć zbrojnych z przeciwnikiem na lądzie i w powietrzu prowadzonych w różnym czasie i miejscu, w formie działań obronnych i zaczepnych. Istota operacji opóźniającej polega na dążeniu do pozbawienia przeciwnika przewagi ogólnej (osłabienie jego zgrupowań uderzeniowych) poprzez uchylanie się od

⁵ *Leksykon wiedzy wojskowej*, Warszawa 1979, s. 103.

rozstrzygającej bitwy, kosztem czasowej utraty określonego obszaru. Celem operacji opóźniającej jest przejęcie inicjatywy strategicznej poprzez zyskanie czasu na rozwinięcie sił głównych (operacyjnych zgrupowań narodowych i sojuszniczych) do operacji obronnej lub stworzenia warunków przygotowania i wykonania przeciwuderzenia strategicznego. Operacje opóźniające prowadzone będą zwykle przez Siły Wysokiej Gotowości (High Readiness Forces (HRF)), w tym Siły Inicjujące (Initial Enter Forces (IEF)) i inne siły, wydzielone ze składu wojsk operacyjnych i sił obrony terytorialnej.

Na podstawie dotychczasowych rozważań można skonstatować, iż operacja opóźniająca stanowi w swej istocie specyficzny rodzaj działań o charakterze defensywnym. Od typowych operacji obronnych odróżnia je to, że ich podstawowym celem jest zyskanie czasu, połączone z planową utratą terenu.

Istota operacji opóźniającej polega na dążeniu do pozbawienia przeciwnika przewagi ogólnej (wyrażającej się osłabieniem jego zgrupowań uderzeniowych) poprzez uchylanie się od rozstrzygającego starcia, kosztem czasowej utraty określonego obszaru. Nadrzędnym celem operacji opóźniającej jest przejęcie inicjatywy strategicznej poprzez zyskanie czasu na rozwinięcie sił głównych (operacyjnych zgrupowań narodowych i sojuszniczych) do operacji obronnej lub stworzenia warunków przygotowania i wykonania przeciwuderzenia strategicznego.

Warto w tym miejscu podkreślić, że celem operacji opóźniającej nie jest utrzymanie określonego obszaru, ani tym bardziej rozbicie przeciwnika. Jej celem nadrzędnym jest czas. Głównymi wyznacznikami celów operacji opóźniającej powinno być zatem:

- *zadanie agresorowi takich strat, aby maksymalnie ograniczyć jego możliwości kontynuowania działań zaczepnych i zachować własne siły do decydującego starcia;*
- *rozpoznanie kierunków głównych uderzeń przeciwnika;*
- *utrzymanie jak największej części terytorium kraju, nie dopuszczając do utraty szczególnie ważnych rejonów i obszarów;*
- *osłona mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia głównych sił;*
- *tworzenie frontu (ognisk) walki na tyłach przeciwnika;*
- *dążenie do minimalizowania strat i zniszczeń, na obszarze objętym prowadzeniem operacji.*

Powyższe wyznaczniki, postrzegane jako cele pośrednie operacji opóźniającej wymagają pewnego komentarza, uzasadniającego przyjęte rozwiązania. Prowadząc operację opóźniającą nie należy oczekiwać, że w jej efekcie przeciwnik pozbawiony zostanie możliwości prowadzenia działań o charakterze zaczepnym. Taki cel może i powinien być formułowany w kontekście operacji obronnych, przy czym nie jest istotne czy będą to operacje o charakterze pozycyjnym czy manewrowym. Natomiast celem operacji opóźniającej jest jedynie **ograniczenie** wspomnianych możliwości, wyrażające się koniecznością uzupełniania wojsk, ich przegrupowania oraz weryfikowania (korekty) planów operacyjnych. Z kolei dążenie do zachowania własnych sił dotyczy w mniejszej mierze tych sił, które zaangażowane są w prowadzenie operacji opóźniającej, natomiast w większej mierze tych, które mają prowadzić operacje obronne.

Bardzo istotnym celem pośrednim będzie dążenie do rozpoznania kierunków głównych uderzeń, będzie to bowiem miało duże znaczenie dla – w miarę precyzyjnego – określenia celu agresji oraz podjęcia stosownego przeciwdziałania. Powyższy problem należy postrzegać również w dwóch innych aspektach. Po pierwsze, uzyskania możliwości korekty planów operacyjnego rozwinięcia sił głównych, adekwatnego do zaistniałej sytuacji. Po drugie, dążenia do sterowania przeciwnikiem w taki sposób, by uzyskiwał powodzenie na tych kierunkach i w tych rejonach, których utrata nie wpłynie w zasadniczy sposób na możliwości prowadzenia działań obronnych.

Kolejnym celem pośrednim, którego znaczenia nie da się przecenić, jest dążenie do utrzymania określonych obszarów państwa. Zaliczyć do nich można obszary kluczowe ze względu na ich znaczenie polityczno-gospodarcze oraz obszaru, na których występują dogodne do obrony rubieże terenowe. W tym kontekście dostrzegać należy także obszary, zapewniające warunki dopływu sił wzmocnienia Sojuszu, niezbędne z punktu widzenia możliwości realizacji kolejnych faz (etapów) strategicznej operacji obronnej.

Z punktu widzenia potrzeb strategicznej operacji obronnej, niezwykle istotne znaczenie miała będzie osłona mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia głównej części Sił Zbrojnych. Przejawiać się to może głównie poprzez wiązanie walką zgrupowań uderzeniowych przeciwnika, niedopuszczenie do szybkiego rozwijania działań zaczepnych w głąb naszego terytorium, izolowanie wysadzonych desantów oraz dezorganizowanie systemu dowodzenia i wsparcia logistycznego. Wymienione

przedsięwzięcia będą miały jeden wspólny mianownik – zyskanie czasu, którego deficyt będzie szczególnie duży w pierwszych dniach konfliktu.

Jednym z wymienionych wcześniej celów pośrednich jest tworzenie frontu (ognisk) walki w głębi ugrupowania przeciwnika. Jednak działań tych nie można postrzegać w kategoriach tzw. działań nieregularnych. Nie można wprowadzić zanegować potrzeby ich prowadzenia, lecz widzieć je trzeba raczej w kategoriach marginalnych, niekiedy wręcz jako demonstrowanie woli oporu. Natomiast prowadzenie działań w głębi ugrupowania przeciwnika należy raczej utożsamiać z problematyką działań (operacji) głębokich, prowadzonych zgodnie z globalną koncepcją operacji opóźniającej. Będą je prowadziły siły celowo pozostawiane w ugrupowaniu przeciwnika, siły które pozostaną w sposób wymuszony oraz siły, które będą przerzucane w jego ugrupowanie do zrealizowania konkretnych, precyzyjnie zdefiniowanych zadań. Wszystkie one powinny realizować cały szereg działań cząstkowych, postrzeganych jednak jako realizacja określonej koncepcji operacyjnej.

Natomiast ostatni z wymienionych wyróżników nie wymaga chyba szerszego komentarza. Skoro myślą przewodnią operacji opóźniającej jest **czasowe** oddanie określonego obszaru, to nie ma najmniejszego sensu stosowanie taktyki spalonej ziemi.

2. Planowanie operacji opóźniającej

Operacja opóźniająca zwykle składać się będzie z co najmniej dwóch faz, przygotowawczej i realizacyjnej, która w zależności od sytuacji może dzielić się na poszczególne etapy. W ramach pierwszej z nich – fazy przygotowawczej - bardzo istotną rolę odgrywa proces planowania działań. Powinien on być postrzegany jako podstawa do tworzenia kolejnych, bardziej szczegółowych planów. Należy bowiem uznać, że dokładne i wszechstronne planowanie jest podstawą późniejszych sukcesów. W operacji opóźniającej potrzeba szczegółowej koordynacji działań jednostek pochodzących z różnych rodzajów sił zbrojnych, jednostek wojsk operacyjnych i wojsk OT, a niekiedy także jednostek z państw sojuszniczych oraz złożony system zabezpieczenia logistycznego sprawia, że zakres przedsięwzięć planistycznych jest bardzo duży.

Warto w tym miejscu skonstatować, że proces planowania działań powinien umożliwić dowódcy na precyzyjne określenie, w jaki sposób dostępne siły i środki będą wykorzystane do realizacji zadań, w określonym miejscu i czasie. W przypadku operacji opóźniających, podobnie jak podczas planowania innych operacji militarnych można wyróżnić dwa podstawowe rodzaje planowania. Są to: planowanie wyprzedzające (*ang. Advance Planning*) i planowanie kryzysowe (*ang. Crisis Response Planning*)⁶.

Planowanie **wyprzedzające** realizuje się z dużym wyprzedzeniem czasowym, bazując na przewidywanych potencjalnych zagrożeniach i sytuacjach, które mogą wystąpić w przyszłości. Doświadczenia uzyskane podczas wielu ćwiczeń i bieżącej działalności wojsk wskazują, że wynikiem tego rodzaju planowania są najczęściej plany alternatywne (*ang. Contingency Plans – COPs*).

Natomiast planowanie **kryzysowe** dotyczy tych sytuacji, kiedy kryzys już wystąpił lub rozprzestrzenił się. Odbywa się ono zwykle w ograniczonym czasie, a tam gdzie to możliwe wykorzystuje się już istniejący plan alternatywny. W wyniku

⁶ *Guidelines for Operational Planning, Bi-S.C. (GOP), Draft-1.12.1999, s. 2-1*

tego rodzaju planowania powstaje plan działania (*ang. Operation Plan – OPLAN*). W tej sytuacji uzasadnione jest założenie, w myśl którego będzie to typowe planowanie w warunkach operacji opóźniającej.

Proces planowania działań jest tym narzędziem w ręku dowódcy, które pozwala na jak najlepsze wykonanie postawionych zadań. A zatem jego wynikiem powinny być odpowiedzi na następujące pytania:

- jakie warunki muszą być stworzone, by osiągnąć zakładane cele operacji?
- jaka kolejność działań pozwoli na stworzenie tych warunków?
- jak powinny być wykorzystane posiadane siły i środki dla przeprowadzenia tych działań?
- czy zakładane ryzyko może zostać zaakceptowane?

Odpowiedzi na powyższe pytania uzyskuje się w trakcie realizacji procesu planowania działań, w którym wyróżnić można pięć faz: wstępną, początkową, opracowania zamiaru działania, opracowania planu działania oraz weryfikacji planu działania. W tym miejscu warto podkreślić, że w każdej z wymienionych wcześniej faz wykonuje się określone czynności tak, by osiągnąć zamierzony efekt i jednocześnie stworzyć warunki do przeprowadzenia następnej fazy.

Faza wstępna

W tej fazie występują zwykle dwa podstawowe elementy, sprowadzające się do przyjęcia (otrzymania) dyrektywy wstępnej oraz sformowania grupy planowania działań. W zależności od szczebla dowodzenia dyrektywę wstępną, inicjującą proces planowania, dowodzący operacją opóźniająca otrzymuje od władz politycznych lub bezpośredniego przełożonego. Należy jednak zaznaczyć, że dyrektywa wstępna rozpoczyna jedynie proces planowania, a nie prowadzenia działań dlatego zwykle zawiera jedynie cele i intencje przełożonych. W ramach tej fazy gromadzone są także informacje niezbędne do rozpoczęcia kolejnej fazy procesu planowania działań w ramach operacji opóźniającej.

Faza początkowa

W tej fazie dowódca operacji opóźniającej, na podstawie dyrektywy wstępnej, powinien określić dokładnie cel, który powinien być osiągnięty. W zależności od sytuacji zainicjowanie tego procesu może wynikać z dyrektywy, ustnych wytycznych

lub pracy grupy planowania przewidującej przyszłe działania. Zawsze jednak w celu rozpoczęcia efektywnego planowania musi zostać jasno określony wymagany stan końcowy, a myśl przewodnia przełożonego dokładnie zrozumiana.

Efektami fazy początkowej są wytyczne dowódcy do planowania. Sformułowanie tych wytycznych osiąga się w wyniku przeprowadzonej analizy zadania, a przedstawia je w ramach informowania operacyjnego.

Analiza zadania ma zwykle dwa podstawowe cele: określenie problemu do rozwiązania oraz potwierdzenie pożądanego rezultatu i stanu końcowego jaki należy osiągnąć. Za jej przeprowadzenie jest odpowiedzialny dowódca, natomiast wykonawcą jest sztab. Obejmuje ona interpretację i zdefiniowanie wytycznych otrzymanych od przełożonego, czynników, które mogą wpływać na realizację zadania oraz ocenę wojsk własnych i potencjalnego przeciwnika. Podczas analizy zadania powinny być rozważone sytuacja, myśl przewodnia przełożonego, ograniczenia, przypuszczenia (założenia), czynniki (czasowe, geograficzne i środowiskowe), silne i słabe strony, środki ciężkości, punkty decydujące, zadania, cele, pożądaný stan końcowy oraz kryteria powodzenia.

Jednym z wyników analizy zadania jest sprecyzowanie istoty zadania, które ma być wykonane oraz zrozumienie intencji przełożonego, który zadanie sformułował. W rezultacie należy dążyć do uzyskania precyzyjnej odpowiedzi określającej **kto** będzie prowadził operację, **co** powinno być zrobione, **kiedy** to będzie miało miejsce oraz **w jakim celu** to powinno być wykonane. Należy jednak pamiętać, że sprecyzowanie zadania własnego nie określa jeszcze **jak** operacja ma być prowadzona.

Z powyższego wynika, że już w fazie początkowej należy rozważyć jakie siły powinny mogą być użyte do wykonania zadania. W przypadku operacji opóźniającej będą to zwykle dane szacunkowe, a ich uszczegóławianie następować będzie podczas kolejnych faz planowania, zdeterminowanego niekiedy rozwojem sytuacji.

Jak już wcześniej wspomniano wnioski z analizy zadania oraz wytyczne do planowania przekazywane są na informowaniu operacyjnym. Jego celem jest zaznajomienie dowódcy z wynikami analizy zadania, zaaprobowanie przyjętego przez sztab toku myślenia oraz propozycji wytycznych dowódcy do planowania operacji opóźniającej. Wytyczne dowódcy do planowania stanowią ważny wynik fazy początkowej i są opracowywane w postaci formalnego dokumentu, który może być wykorzystany w celu zainicjowania proces planowania w podległych dowództwach.

W związku z tym powinien on zawierać co najmniej trzy kluczowe elementy: myśl przewodnią, pożądany stan końcowy oraz sprecyzowane zadanie własne.

Opracowania zamiaru działania

Faza ta rozpoczyna się z chwilą wydania przez dowódcę wytycznych do planowania. Ukierunkowują one pracę sztabu podczas opracowaniu wariantów działania i w konsekwencji zamiaru działania, czyli wariantu działania wybranego przez dowódcę na odprawie decyzyjnej. Faza opracowania zamiaru oparta jest na wieloaspektowych analizach sytuacji oraz opracowaniu i porównaniu kilku, różniących się od siebie wariantów działania. W fazie tej z reguły wyróżniamy analizę sytuacji, opracowanie wariantów działania, odprawę decyzyjną oraz opracowanie zamiaru działania w operacji opóźniającej.

Można zatem uznać, że celem analizy sytuacji jest zbadanie czynników wpływających na wykonanie zadania oraz zidentyfikowanie wniosków z przypuszczeń (założeń) istotnych dla wykonania zadania. W trakcie tych ocen istotne znaczenie ma wymiana informacji pomiędzy organami planistycznymi, a innymi komórkami sztabu. Do każdego badanego czynnika opracowywana jest lista wniosków pomocnych przy opracowywaniu wariantów działania. Podczas analizy sytuacji planiści działają zgodnie z zawartymi w wytycznych priorytetami pracy sztabu, tak aby być pewnym, że wszystkie wcześniejsze ustalenia znajdują się w opracowywanym planie operacji opóźniającej.

Kontynuacją analizy sytuacji jest opracowanie wariantów działania, które muszą prowadzić do wykonania zadania i odzwierciedlać wytyczne dowódcy do planowania. Dowódca powinien być sukcesywnie zapoznawany z postępem prac, tak aby mógł wpływać na działanie podległego sztabu. Wysiłki planistów powinny być skierowane na opracowanie tak wielu wariantów działania, jak tylko to możliwe. Daje to dużą swobodę w możliwościach wykorzystania sił i wykonaniu zadania. Należy jednak pamiętać, że każdy wariant działania musi skupiać się na atakowaniu środka ciężkości przeciwnika i obronie własnego.

Bardzo ważną techniką wykorzystywaną w tej fazie jest „burza mózgów”, postrzegana jako heurystyczna metoda wspomagania procesów podejmowania decyzji. Utworzona z różnych specjalistów grupa planowania działań rozważa co

i gdzie należy zrobić. Aby pracować efektywnie grupa powinna być zdolna do generowania niekonwencjonalnych pomysłów.

Należy zauważyć, że od początku pracy nad kolejnymi wariantami wszystkie możliwe opcje powinny być szczegółowo rozważone. Wariant działania opisuje sposób w jaki zadanie będzie wykonane. W procesie opracowania wariantów działania należy odpowiedzieć na następujące pytania:

- **Kiedy** działanie może się rozpocząć i do kiedy musi być zakończone?
- **Kto** będzie prowadził operację?
- **Jakie** działania będą prowadzone?
- **Gdzie** będą prowadzone działania?
- **W jakim celu** operacja będzie prowadzona?
- **Jak** operacja będzie prowadzona?

Podczas opracowywania wariantów działania należy brać pod uwagę najbardziej prawdopodobne, a jednocześnie najgroźniejsze warianty działania przeciwnika. Ponadto należy mieć gwarancje, że własne warianty działania doprowadzą do wykonania zadania i przeciwdziałają wariantom działania przeciwnika. Zwykle opracowane warianty weryfikuje się pod względem trafności, wykonalności, akceptowalności, wyłączości oraz całkowitości. Trafność odpowiada na pytanie o to, czy wariant prowadzi do wykonania zadania. Z kolei wykonalność to odpowiedź na pytanie o to, czy wykonanie zadania zgodnie z określonym wariantem jest możliwe posiadanym siłami i środkami. Akceptowalność powinna odpowiedzieć na pytanie, czy użyte siły i środki są proporcjonalne do potrzeb, a także o to, czy dopuszczalny (akceptowalny) jest poziom ryzyka i przewidywany poziom strat. Natomiast wyłączość to stwierdzenie czy i w jaki sposób określony wariant różni się od pozostałych wariantów. Całkowitość powinna zapewnić pozytywną odpowiedź na pytanie o to, czy wariant jest kompletny (czy odpowiada na pytania kiedy, kto, co, dlaczego i jak?).

Ponadto każdy wariant działania powinien być poddany symulacji w zderzeniu z wariantem działania przeciwnika. Pomaga to w precyzyjnym określeniu wad i zalet przygotowanych wariantów działania. Proces pracy z wariantami działania kończy się ich porównaniem. Prowadzi się je w celu wyłonienia wariantu, który podczas odprawy decyzyjnej będzie rekomendowany dowódcy.

Podczas odprawy decyzyjnej sztab przedstawia opracowane warianty działania dowódcy, który wybiera (lub modyfikuje) jeden wariant. Na jego podstawie opracowuje się i ogłasza zamiar działania. W zależności od sytuacji może być konieczne przeprowadzenie dodatkowych odpraw decyzyjnych w celu uzupełnienia informacji, zanim ostatecznie wybrany zostanie jeden wariant. Podczas odprawy muszą być przedstawione informacje niezbędne dowódcy do podjęcia decyzji. Ponadto musi ona doprowadzić do dokładnego zrozumienia przez sztab i podległych dowódców rozważań, które miały wpływ na wybór konkretnego wariantu. Dowódca może także wykorzystać odprawę do zaczerpnięcia opinii podległych dowódców. Rozważając informacje przekazywane przez planistów dowódca wydaje wytyczne do opracowania zamiaru działania.

Wybrany wariant działania jest następnie przetwarzany w zamiar działania, który musi być na tyle szczegółowy, by przedstawiał w sposób nie budzący wątpliwości pogląd dowódcy na sposób prowadzenia operacji opóźniającej. Powinien on także:

- odzwierciedlać myśl przewodnią wyższego przełożonego;
- eksponować metodologię postępowania dowódcy w osiąganiu celów;
- informować precyzyjnie o zamiarach dowódcy;
- informować podległych dowódców, sztaby i elementy wspierające o skali i charakterze zadań zawartych w planie;
- jasno określać wymagane siły i środki;
- określać przewidywane ramy czasowe operacji;
- określać potrzebę opracowania planów szczegółowych.

Opracowany zamiar działania zwykle przedstawiany jest przełożonemu do zatwierdzenia (akceptacji). Jest to konieczne szczególnie wtedy, gdy inicjowanie planowania dotyczy poziomu politycznego. Zrozumiałe jest, że jeżeli określone działanie ma doprowadzić do osiągnięcia celów politycznych, to wymaga ono akceptacji przez upoważnione do tego władze.

Opracowanie planu działania

Zatwierdzony zamiar działania jest podstawą do rozpoczęcia kolejnej fazy planowania - opracowania planu działania. Plan ten po akceptacji stanie się finalnym efektem całego procesu planowania działań. W fazie tej zwykle wyróżnia się:

- opracowanie i skoordynowanie planu;
- przedstawienie planu do zatwierdzenia;
- wydanie planu.

Opracowanie planu możliwe jest w efekcie zatwierdzenia lub sformułowania zamiaru działania w operacji opóźniającej. Warto w tym miejscu zauważyć, że jeśli w trakcie formułowania (zatwierdzania) zamiaru nastąpiły istotne zmiany w proponowanym wariantcie działania, to może zaistnieć potrzeba powrotu do wcześniejszych faz planowania.

W trakcie opracowania planu konieczne jest szczegółowe określenie sił i środków koniecznych do realizacji przewidywanych zadań, albowiem właśnie podczas tej fazy dokonuje się także szczegółowej synchronizacji działań prowadzonych w trakcie operacji opóźniającej.

Wyniki prowadzonych dociekań wskazują, że najczęściej opracowywany jest plan działania (*ang. Operation Plan - OPLAN*). Niekiedy może się okazać, że wymagane jest opracowanie więcej niż jednego planu i trzeba je uzupełnić innymi np. planami szczegółowymi. Gotowe plany przedstawia się do zatwierdzenia, a po ich zaaprobowaniu wydaje się je wykonawcom.

Weryfikacja planu działania

Ta faza zwykle jest podzielona na dwie części, w których dokonuje się weryfikacji planu, a następnie dokonuje jego oceny. Wielokrotnie zdarza się, że w efekcie weryfikacji planu konieczne jest powtórzenie odprawy decyzyjnej. Ponadto, doświadczenia z ćwiczeń wskazują, że weryfikacja planu może przyjąć dwie formy – tzw. weryfikację ciągłą i weryfikację okresową.

Weryfikacja ciągła wynika z tego, że podczas prowadzenia operacji opóźniającej często będą występować zmiany w sytuacji operacyjno-taktycznej, które z kolei wymuszać będą zmiany w planie. W tej sytuacji plan musi być weryfikowany poprzez wykorzystanie wcześniej opracowanych, alternatywnych planów lub poprzez dokonanie poprawek w realizowanym planie. Weryfikacja powinna wynikać głównie z pojawiających się nowych zagrożeń, dopływu nowych sił lub – w określonej sytuacji - większej trafności planów alternatywnych. Jeżeli zmiany w sytuacji są na tyle duże, że należy powrócić do fazy wstępnej procesu planowania, konieczne może być przeprowadzenie kolejnej odprawy decyzyjnej. Powinna być ona krótka i konkretna, a w jej trakcie zwykle przedstawia się:

- uaktualnioną sytuację wojsk własnych i przeciwnika;
- jej wpływ na realizowany plan;
- potencjalne zmiany w planie;
- zakładane ryzyko w obowiązującym planie;
- rekomendacje, co do wprowadzenia zmian.

Należy jednak pamiętać, że każda zasadnicza zmiana w planie wymaga jego ponownego zatwierdzenia. Natomiast weryfikacja okresowa stanowi fragment typowej, rutynowej działalności dowództwa.

Bardzo istotna w tej fazie jest również ocena planu, która może być dokonana podczas ćwiczeń i symulacji. Wyniki badań wyraźnie wskazują, że najbardziej efektywną jest w tym przypadku symulacja komputerowa. Ocena może być również prowadzona przez niezależnych ekspertów, nie zaangażowanych wcześniej w powstawanie planu. Oficerowi ci zwykle wykorzystują swoje bogate doświadczenie. O wyborze metody oceny decydują zwykle posiadane możliwości i czas.

Dotychczasowe rozważania skłaniają do pewnych istotnych refleksji i wniosków. Wydaje się bowiem, że proces planowania działań w ramach operacji opóźniającej powinien być ważnym narzędziem w rękach sztabu, ułatwiającym wydatnie pracę dowódcy. Albowiem zakres problemów i ilość informacji jaka musi być przetworzona podczas planowania działań w ramach operacji opóźniającej wskazuje, że dowódca nie jest w stanie samodzielnie przeprowadzić wszelkich niezbędnych czynności. Spektakularnym przykładem jest analiza zadania, której ze względu na rozmach operacji opóźniającej dowódca nie jest w stanie osobiście przeprowadzić. W konsekwencji informowanie operacyjne, które w typowym procesie dowodzenia służy do przedstawienia wniosków sformułowanych podczas analizy zadania (prowadzonej osobiście przez dowódcę) podległemu sztabowi, w procesie planowania operacji opóźniającej służy zaznajomieniu dowódcy z wynikami analizy prowadzonej przez sztab i uzyskaniu jego aprobaty, co do sformułowanych treści.

Bardzo istotny jest również fakt, iż najważniejsze elementy będące wynikiem poszczególnych faz planowania (zamiar działania i plan działania) wymagają akceptacji przez szczebel nadrzędny (inicjujący ten proces). Wynika to głównie z tego, że w przypadku operacji opóźniającej dyrektywa wstępna może zostać sformułowana na poziomie strategicznym. Można bowiem sądzić, że planowana operacja opóźniająca poprzez osiągnięcie militarnych celów strategicznych ma

doprowadzić do osiągnięcia politycznych celów strategicznych, co tłumaczy wymaganą akceptacją planów przez odpowiednie władze cywilne.

Wynik planowania

W wyniku procesu planowania działań w ramach operacji opóźniającej powstaje plan, którego realizacja zapewnić ma osiągnięcie określonych celów politycznych lub militarnych. W zależności od sposobu planowania oraz sytuacji w jakiej ono się odbywa, wynik planowania może być różny.

W konsekwencji planowania wyprzedzającego, realizowanego z dużym wyprzedzeniem w przewidywaniu potencjalnych zagrożeń i sytuacji kryzysowych, powstają zwykle plany alternatywne. Natomiast efektem planowania kryzysowego, dotyczącego konkretnej sytuacji kryzysowej, jest zazwyczaj plan działania. Nie można jednak wykluczyć sytuacji, w której wynikiem planowania wyprzedzającego będzie plan działania oraz plany alternatywne na wypadek, gdyby wprowadzenie w życie planu działania okazało się niemożliwe. Podobna sytuacja może wystąpić w planowaniu kryzysowym, gdzie oprócz zasadniczego planu działania powstaną również plany alternatywne, które mogą stać się planami działania, gdy zaistnieje taka konieczność.

W obu przedstawionych powyżej sytuacjach wystąpi zazwyczaj konieczność opracowania planów szczegółowych. Rozmach planowanej operacji wymusza powstanie tego rodzaju planów, ponieważ plan działania nie jest w stanie pokryć wszystkich aspektów prowadzenia operacji.

Uogólniając można więc stwierdzić, że wynikiem planowania działań w ramach operacji opóźniającej jest powstanie rodziny planów. W jej wchodzi plan działania, plany alternatywne oraz plany szczegółowe. Najważniejszym jednak z nich jest plan działania.

Plany alternatywne są przygotowywane na wypadek potencjalnych przyszłych wydarzeń lub okoliczności, opartych na znanych lub założonych hipotetycznie czynnikach. Plany alternatywne powinny być oparte na wytycznych do planowania w formie dyrektywy wstępnej i mogą być opracowywane na każdym szczeblu dowodzenia. Są one efektem finalnym planowania wyprzedzającego. Plany te są opracowywane tak szczegółowo jak to tylko możliwe, służąc jako baza dla przyszłych operacji oraz planowania szczegółowego. Plany alternatywne są tworzone w

koordynacji i konsultacji z odpowiednimi dowódcami, władzami cywilnymi i narodowymi. Gotowe plany alternatywne powinny także zawierać wszystkie potrzebne aneksy.

Plan działania jest opracowywany w wypadku kryzysu. Oparty jest na dyrektywie wstępnej i może być opracowywany na każdym szczeblu dowodzenia. Plan działania jest efektem finalnym planowania kryzysowego, opracowanym w szczegółach pozwalających na jego realizację zgodnie z wcześniej zatwierdzonym zamiarem działania. Opracowywanie planu działania odbywa się w koordynacji z odpowiednimi dowódcami i przy konsultacji ze strony zainteresowanych władz cywilnych i narodowych. Układ planu działania odpowiada pięciopunktowemu układowi typowego rozkazu operacyjnego stosowanego np. przez wojska lądowe. Jednakże treści zawarte w poszczególnych punktach mogą zostać poszerzone ze względu na specyfikę i rozmach operacji opóźniającej. Gotowy plan działania zawiera również szczegółowe aneksy. Wraz z planem działania opracowywane jest ustalenie wymagań, czyli wykaz możliwości bojowych jednostek wymaganych do wykonania określonych zadań

Plany szczegółowe zapewniają szczegółowe informacje dotyczące poszczególnych funkcjonalnych obszarów planowania. Są one ściśle związane z określonym planem działania lub planem alternatywnym – nie funkcjonują samodzielnie. Plan szczegółowy może być opracowany w postaci oddzielnego dokumentu lub może występować jako aneks do planu działania (planu alternatywnego). Plan szczegółowy opracowuje jednostka wspierająca, musi on być zaaprobowany przez wspieranego dowódcę i zatwierdzony przez jego przełożonego.

Pomyślne planowanie działań, bez względu na to, czy jest ono realizowane w przewidywaniu sytuacji kryzysowej czy też na wypadek bieżącego kryzysu, musi być zakończone powstaniem określonego planu. Najczęściej wynikiem planowania działań w ramach operacji opóźniającej, jak już wcześniej wspomniano, będzie rodzina planów. W jej skład będzie wchodził plan działania i plany alternatywne, poszerzone o plany szczegółowe. Wynika to z rozmachu planowanej operacji, a co za tym idzie możliwości wielotorowego rozwoju sytuacji.

3. Specyfika dowodzenia

Przebieg i wynik starcia zbrojnego zależą w pierwszym rzędzie od jakości żołnierzy po obu walczących stronach. Szczególną zaś rolę odgrywa żołnierz-dowódca, decydent i organizator walki zbrojnej. Wiedza ogólna i zawodowa, umiejętności organizatorskie i osobowość dowódcy – to wyjątkowo ważne składniki wartości bojowej danego oddziału, związku taktycznego lub operacyjnego, czy też wreszcie całości sił zbrojnych. Stanowią zatem o wartości mającej istotny wpływ na powodzenie na polu walki.

W żadnej książce nie znajdziemy idealnego „przepisu” na dobrego dowódcę. Możemy natomiast dobrać dowódców o cechach osobowych, niezbędnych do wykonania określonych zadań, zdolnych sprostać szczególnym wyzwaniom wynikającym z konkretnej sytuacji polityczno-militarnej. Ma to szczególne znaczenie w operacjach opóźniających o charakterze połączonym, w których wymagane jest myślenie w kategoriach wykraczających poza własny rodzaj sił zbrojnych⁷.

W odniesieniu do dowodzenia w operacjach opóźniających najbardziej „poszukiwanym” dowódcą połączonych sił jest osoba o cechach przywódcy, czyli osoba posiadająca umiejętność zjednywania sobie ludzi, ich pozyskiwania i organizowania do realizacji swoich planów. Dowódca musi posiadać dogłębną wiedzę o słabych i silnych stronach każdego komponentu, a w wielonarodowych operacjach opóźniających powinien także znać możliwości sił wydzielonych przez inne kraje. Wymaga to od niego politycznej świadomości połączonej ze spokojem i taktem oraz znajomości historii, kultury i języka innych krajów.

Dowódca musi spoić wszystkie połączone siły w jeden prężny zespół i własnym przykładem motywować go do działania. W momentach kryzysowych, a takie niewątpliwie pojawiają się w każdej operacji, dowódca musi wykorzystać swoje umiejętności przywódcze w celu odbudowy morale wojsk i wzajemnego zaufania.

Determinacja w dążeniu do przechytrzenia przeciwnika i odniesienie zwycięstwa w szybko zmieniających się i niejasnych sytuacjach wymaga doboru

⁷ Por.: Zieliński J., Kaczmarek W., Knetki J., *Przygotowanie i prowadzenie operacji opóźniających*, Warszawa 2001.

ludzi o specyficznych cechach. Niezwykle istotny jest „duch walki”, który powinien być w odpowiedni sposób kształtowany, bo jak stwierdza von Creveld „...tam gdzie brak ducha walki wszystko inne jest tylko stratą czasu”.⁸ Dla dowódcy operacyjnego szczególnie ważna jest odwaga moralna. Musi on bowiem podejmować decyzje, które mają doprowadzić do osiągnięcia celu strategicznego. Nie może rozpraszać swojego wysiłku na osiągnięcie doraźnych korzyści. Musi być zdolny do zidentyfikowania kluczowych czynników zapewniających osiągnięcie celu operacji (np. środek ciężkości przeciwnika, decydujące punkty) i umieć wykorzystać nadarżające się sytuacje. Powinien zachować spokój w sytuacjach niejasnych, a także wówczas, gdy starcie osiągnęło punkt kulminacyjny. W przypadku operacji opóźniających możliwość wystąpienia przedstawionych powyżej sytuacji będzie oczywiście kilkakrotnie wyższa niż w innych działaniach. Dlatego też musi występować wzajemne zrozumienie między dowódcą połączonych sił i dowódcami poszczególnych jednostek (komponentów) w celu zapewnienia jedności wysiłku. Dowódca operacyjny powinien zapewnić każdemu podległemu dowódcy takie same możliwości prezentowania swojego stanowiska i nie może preferować żadnego rodzaju sił zbrojnych. Powinni oni być w pełni zaangażowani w proces planowania operacji i mieć niezbędne środki i swobodę działania umożliwiające osiągnięcie postawionych im zadań. O znaczeniu właściwych relacji między dowódcą połączonych sił i dowódcami komponentów może świadczyć uwaga poczyniona przez gen. Schwarzkopfa po zakończeniu wojny w Zatoce Perskiej „Budowałem zaufanie wśród moich komponentów ponieważ ja ufałem im. ...Jeżeli chcemy mieć prawdziwe działanie połączone, dowódca połączonych sił nie powinien zajmować się szczegółami będącymi w kompetencjach dowódców komponentów”.

Osiągnięcie zakładanych celów militarnych w okresie pokoju, kryzysu i konfliktu zależy w pierwszej kolejności od zdolności rozwinięcia odpowiednich wojsk, we właściwym miejscu i we właściwym czasie. Skuteczne zaś wykorzystanie i wsparcie tych sił uzależnione jest przede wszystkim od zorganizowania właściwego systemu dowodzenia od najwyższych do najniższych szczebli. Zrozumienie zatem istoty operacji opóźniających o charakterze połączonym, ich wymagań oraz towarzyszących temu uwarunkowań dla organizacji dowodzenia jest niezbędne dla dowódców na wszystkich szczeblach dowodzenia. Dodatkowym wymogiem

⁸ Martin von Creveld, *Command in War, Whitehall Paper Series, 1994, s. 4.*

sprawnego dowodzenia we wspomnianych operacjach jest stosowanie przez dowódcę i jego sztab standardowych procedur oraz przestrzeganie zasad dowodzenia pozwalających na skuteczne wykorzystanie możliwości bojowych różnych rodzajów sił zbrojnych.

W literaturze przedmiotu można spotkać różne zestawy zasad dowodzenia. W *Doktrynie sojuszniczych operacji połączonych AJP-01(B)*, której zapisy obowiązują wszystkie państwa członkowskie, wyróżnia się następujące zasady dowodzenia w operacjach o charakterze połączonym:⁹

- **Jedność dowodzenia** (*Unity of Command*). Na strategicznym, operacyjnym i taktycznym poziomie działań wojennych, jedność dowodzenia jest fundamentalną zasadą. Jest ona nieodzowna dla skutecznego i ekonomicznego użycia sił i środków. Osiąga się ją poprzez przekazanie uprawnień do dowodzenia i koordynowania działań wszystkich wojsk jednemu dowódcy. Na wszystkich szczeblach jedność dowodzenia zapewnia niezbędną spójność planowania i realizacji postawionych zadań. W koalicyjnych bądź sojuszniczych operacjach opóźniających mogą być wprowadzone pewne ograniczenia w zakresie podporządkowania narodowych komponentów jednemu dowódcy. Jako minimum zachowania jedności dowodzenia przyjmuje się posiadanie przez dowódcę połączonych sił kontroli operacyjnej (OPCON) nad wszystkimi siłami znajdującymi się w obszarze prowadzonych działań.
- **Ciągłość dowodzenia** (*Continuity of Command*). Jedność dowodzenia jest dodatkowo wzmocniana poprzez zachowanie ciągłości dowodzenia przez cały czas trwania operacji. Jest zasadą, że „osoba, która planuje powinna ten plan realizować”, ale okoliczności mogą nie pozwolić na zachowanie tej zasady i zmusić do zmian. Ponieważ dowodzenie musi być sprawowane przez cały czas trwania operacji, dowódca powinien ustalić zastępców oraz zapasowe SD.
- **Przejrzysta struktura dowodzenia** (*Clear Chain of Command*). Struktura dowodzenia jest hierarchiczna. Jednak w sytuacjach gdy jest to niezbędne, wytyczne i rozkazy do podwładnych dowódców mogą zawierać zadania dla

⁹ *Allied Joint Operations Doctrine AJP-01(B)*, September 2000, par. 0404-0409.

wybranego elementu podległych im wojsk. Może to wynikać ze specyficznych ograniczeń lub dodatkowych rozkazów.

- **Integracja dowodzenia** (*Integration of Command*). Struktura systemu dowodzenia powinna zapewnić jak najlepsze wykorzystanie możliwości bojowych poszczególnych komponentów rodzajów sił zbrojnych dla osiągnięcia celów operacyjnych, określonych przez dowódcę operacji opóźniającej. Dowództwa komponentów (zwykle narodowe) są normalnie funkcjonalne (morskie, lądowe, powietrzne i specjalne), ale ich konkretne struktury organizacyjne będą sprecyzowane przez wyższe dowództwo, w celu dopasowania systemu dowodzenia do potrzeb każdej operacji. Integracja pomiędzy dowództwami jest wzmocniana poprzez przejrzystą strukturę dowodzenia. Jeżeli wymagane są oddzielne stanowiska dowodzenia pojedynczych kontyngentów narodowych, to powinny być one ustanowione w celu uzupełnienia i wsparcia nie zaś dezorganizowania połączonych szczebli dowodzenia. Bardzo ważnym elementem struktury dowodzenia jest skuteczna i wszechstronna struktura łącznikowa.
- **Decentralizacja** (*Decentralisation*). Odpowiedzialność dowódcy operacji opóźniającej za wykonanie zadania jest niepodzielna, ale przekazywanie podwładnym uprawnień i odpowiedzialności za realizację zadań wspierających zamiar wyższego przełożonego jest zawarte w zasadzie *Decentralizacji*. Poprzez przekazanie części swojej władzy, dowódcy zapewniają podwładnym swobodę działania umożliwiając im wykazanie inicjatywy i wykorzystanie nadarzających się okazji, w razie niespodziewanego rozwoju sytuacji. Decentralizacja mobilizuje do przejmowania inicjatywy i promuje podejmowanie decyzji we właściwym czasie. Wraz z przekazaną im władzą, podlegli dowódcy powinni mieć jasno określony zamiar i cele, które należy osiągnąć oraz siły i środki niezbędne do wykonania postawionych im zadań. Skuteczna decentralizacja wymaga spełnienia następujących warunków:
 - dowódcy i ich sztaby powinni w pierwszej kolejności zająć się sprawami operacyjnymi dotyczącymi wszystkich sił;
 - podwładni dowódcy muszą w pełni rozumieć zamiar dowódcy połączonych sił i mieć swobodę przejawiania inicjatywy opartej na tym zrozumieniu;

- musi istnieć jednolite rozumienie doktryny operacyjnej dotyczącej użycia sił. Ten stan może zostać osiągnięty poprzez szkolenie i ćwiczenia w okresie pokoju.
- **Współdziałanie i wzajemne zrozumienie** (*Co-operation and Mutual Understanding*). Istnieje niewielka szansa na odniesienie sukcesu w zakresie planowania i prowadzenia operacji opóźniających, jeżeli nie będzie jedności wysiłku i niezbędnego zaufania. Wzajemne zrozumienie mocnych i słabych stron poszczególnych jednostek stanowi podstawę współpracy i zaufania, które są niezbędnym elementem sprawnego planowania i pomyślnego prowadzenia operacji opóźniających o charakterze połączonym. Zrozumienie wynika również ze stosowania wspólnej doktryny dotyczącej użycia połączonych sił. Najlepszym zaś sposobem poznania procedur operacyjnych poszczególnych państw i rodzajów sił zbrojnych są wspólne szkolenia i ćwiczenia. Jest szczególnie istotne, jeśli czas na to pozwala, aby przeprowadzić wspólne treningi w okresie poprzedzającym jakąkolwiek większą operację. Im większy stopień standaryzacji (w kategoriach zarówno sprzętu jak i doktryny), tym lepsze perspektywy na owocną współpracę, wzajemne zrozumienie i ostatecznie na sukces.

Dowodzenie operacją opóźniającą w układzie wielonarodowym stanowi specyficzny przypadek, w którym pod jednolitym dowództwem znajdują się komponenty pochodzące z różnych państw. Analiza doświadczeń historycznych w tym zakresie wskazuje na szereg uwarunkowań powodujących trudności w sprawowaniu dowodzenia w takich sytuacjach.

Doświadczenia historyczne i współczesne spowodowały, że w zasadniczych dokumentach normatywnych państw NATO znalazły się zapisy charakteryzujące podstawowe problemy dowodzenia działaniami w układzie koalicyjnym. Można stwierdzić, że specyfika sprawowania dowodzenia siłami wielonarodowymi postrzegana jest przede wszystkim poprzez:

- różnice w strukturach wojsk i zasadach ich działania;
- różne systemy uzbrojenia i rozpoznania;
- różnice w strukturze dowództw i systemów dowodzenia;
- problemy językowe;
- różnice kulturowe;

- nie zawsze tożsame interesy narodowe poszczególnych sojuszników¹⁰.

Dowodzenie w układzie koalicyjnym oznacza nową jakościowo sytuację, w której zarówno w relacjach dowodzenia (podległości), jak i funkcjonalnych oraz współdziałania występować będą organa dowodzenia różnych, koalicyjnych armii. Analiza struktur dowództw sił wielonarodowych (*combined forces*, *allied forces*, *multinational forces*) zawartych tak w wydawnictwach sojuszniczych (np. *AJP-01(B)*), jak i narodowych (np. *FM 101-5* Wojsk Lądowych USA) wskazuje, że istnieją dwa zasadnicze sposoby organizacji struktury dowodzenia tego rodzaju siłami. Są to:

- dowodzenie w sposób bezpośredni :
- dowodzenie poprzez dowódców komponentów.

Sposób bezpośredni polega na prostym podporządkowaniu dowódcy sił połączonych dowódców elementów różnych rodzajów sił zbrojnych wydzielanych z różnych państw. Jest on jednak możliwy do realizacji jedynie w przypadku operacji połączonych prowadzonych relatywnie niewielkimi siłami i na małą skalę. W innym bowiem przypadku zbyt duża rozpiętość dowodzenia spowoduje, iż skuteczne sprawowanie dowodzenia stanie się bardzo trudne, czy wręcz niemożliwe. Biorąc jednak pod uwagę specyfikę operacji opóźniającej sposób ten może być stosowany dość często.

Znacznie skuteczniejszym i wręcz typowym sposobem wydaje się być sprawowanie **dowodzenia poprzez dowódców komponentów**, którym podporządkowane są określone siły. Sposób ten generuje trzy możliwości zorganizowania struktury dowodzenia, a mianowicie:

- dowodzenie poprzez dowódców komponentów narodowych;
- dowodzenie poprzez dowódców komponentów rodzajów sił zbrojnych;
- dowodzenie poprzez dowódców komponentów funkcjonalnych.

Rola dowódcy szczebla operacyjnego w dużej mierze zależeć będzie od tego, czy podległe mu wojska są zaangażowane w narodowej operacji opóźniającej czy też w operacji wielonarodowej. Dowódca połączonych sił jest odpowiedzialny za:

- prowadzenie oceny sytuacji operacyjnej;
- opracowanie planu operacji ukierunkowanego na osiągnięcie celów strategicznych. Plan operacji określa ramy w których komponenty wojsk

¹⁰ Zieliński J., Kaczmarek W., Knetki J., *Przygotowanie i prowadzenie operacji opóźniających*, Warszawa 2001.

lądowych, sił powietrznych, marynarki wojennej i sił specjalnych będą prowadzić operację. Stanowi on również podstawę do opracowania planu zabezpieczenia logistycznego;

- przydział sił i środków dowódcom komponentów;
- ustanowienie elementów łącznikowych z dowódcami i władzami wspierającymi jego operację lub działającymi niezależnie w jego obszarze odpowiedzialności, jak również między siłami podległymi mu komponentów;
- zapewnienie skoordynowanego użycia wszystkich dostępnych sił i środków w celu optymalizacji ich wykorzystania;
- określenie i wymuszenie zabezpieczenia logistycznego niezbędnego do osiągnięcia pełnej zdolności bojowej podległych mu sił i utrzymanie tego zabezpieczenia przez cały czas trwania operacji;
- sprawdzenie czy struktury systemów rozpoznania oraz dowodzenia i informatyki odpowiadają jego potrzebom i zapewniają dostarczenie danych zgodnych z jego zapotrzebowaniem we wszystkich etapach operacji;
- określenie struktury stanowiska dowodzenia połączonych sił (Joint Force Headquarters – JFHQ), w tym także tych elementów, które jego zdaniem będą niezbędne do właściwego funkcjonowania SD w określonych uwarunkowaniach;
- informowanie przełożonego i państwa angażujące swoje siły o sytuacji na teatrze działań i przedstawianie własnej oceny rozwoju sytuacji, która może wymagać ewentualnych zmian w koncepcji operacji lub dodatkowych środków;
- żądanie dokonania zmian w zasadach użycia sił (Rules of Engagement – ROE) jeżeli wymaga tego sytuacja;
- współpracę z mediami.

Każdy kraj angażujący swoje siły w wielonarodowej operacji opóźniającej wyznacza dowódcę kontyngentu narodowego, który będzie reprezentował interesy narodowego na szczeblu operacyjnym. Kontyngenty narodowe nie muszą oczywiście obejmować wszystkich rodzajów sił zbrojnych i mogą składać się tylko z jednego lub dwóch rodzajów sił zbrojnych.

Wyznaczony dowódca kontyngentu narodowego dowodzi podległymi siłami zgodnie z otrzymanym pełnomocnictwem, reprezentuje interesy narodowe u dowódcy połączonych sił, informuje władze własnego kraju o rozwoju sytuacji i

koordynuje działania wielonarodowych komponentów dla wsparcia dowódcy połączonych sił w realizacji otrzymanego zadania.

Do specyficznych obowiązków dowódcy kontyngentu narodowego należy:

- informowanie władz własnego kraju o sytuacji na teatrze działań ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju sytuacji, która może wpływać na narodowe cele polityczne, wymagać zmian zasad użycia siły (ROE), koncepcji operacji lub zaangażowania dodatkowych narodowych środków;
- informowanie dowódcy wielonarodowych połączonych sił o specyficznych możliwościach podległych mu sił oraz o wszelkich ograniczeniach w zakresie ich wykorzystania;
- zapewnienie, poprzez narodowy system dowodzenia, że zabezpieczenie logistyczne podległych mu sił będzie realizowane i zapewni ich gotowość operacyjną;
- harmonizowanie systemu dowodzenia i łączności z innymi komponentami wielonarodowych połączonych sił;
- włączenie narodowego systemu rozpoznania na potrzeby sił wielonarodowych z jednoczesnym zapewnieniem zachowania niezbędnej tajemnicy;
- współpraca z dowódcami komponentów z innych krajów w celu zapewnienia jedności wysiłku zgodnie z dyrektywami dowódcy wielonarodowych połączonych sił;
- prowadzenie współpracy z mediami z uwzględnieniem wytycznych dowódcy wielonarodowych połączonych sił.

Na szczeblach taktycznych dowodzenie będzie realizowane zwykle przez wyznaczonych dowódców komponentów, podległych dowódcy szczebla operacyjnego. Jest zasadą, że dowódca połączonych sił nie może być jednocześnie dowódcą któregoś z komponentów. Jedynym wyjątkiem może być sytuacja, gdy operacja jest zdecydowanie ukierunkowana na środowisko lądowe, morskie lub powietrzne, a zaangażowanie jednego lub dwóch pozostałych rodzajów sił zbrojnych jest niewielkie.

W większości operacji połączonych elementy rodzajów sił zbrojnych będą dowodzone przez dowódców komponentów. Stopień kontroli nad komponentami sprawowany przez dowódcę połączonych sił będzie zależał głównie od wielkości i składu sił, możliwości jego połączonych sztabu i dostępnych mu środków

technicznych. W normalnych warunkach dowódca połączonych sił przekazuje podległym dowódcom dowodzenia taktyczne (TACOM). W określonych sytuacjach może przekazać operacyjną kontrolę (OPCON) jeżeli uważa, że jest to niezbędne dla jednego z jego dowódców komponentów do wykonania specyficznego zadania. Nadrzędną zasadą jest, żeby status dowodzenia każdego komponentu pozwalał wykorzystać wszystkie siły w najbardziej efektywny sposób.

Dowódcy komponentów wojsk lądowych, sił powietrznych, marynarki wojennej i sił specjalnych mogą być wyznaczeni przez dowódcę połączonych sił (możliwe tylko w narodowej operacji połączonej) lub przez władze państwa wysyłającego własne siły po konsultacji z dowódcą połączonych sił i jego przełożonym.

Dowódca komponentu wojsk lądowych jest odpowiedzialny przed dowódcą połączonych sił za wszelkie aspekty użycia wojsk lądowych, planowanie i koordynowanie operacji lądowej oraz realizację wszelkich zadań jakie mogą być mu przydzielone.

Dowódca komponentu sił powietrznych odpowiada za wszelkie aspekty użycia sił powietrznych, planowanie i koordynowanie operacji powietrznej i realizację wszelkich zadań przydzielonych przez dowódcę połączonych sił.

Dowódca komponentu marynarki wojennej odpowiada za użycie sił i środków marynarki wojennej, planowanie i koordynowanie operacji morskich oraz realizację innych zadań przydzielonych przez dowódcę połączonych sił.

Dowódca komponentu sił specjalnych jest odpowiedzialny za rekomendowanie dowódcy połączonych sił sposobu wykorzystania sił specjalnych, planowanie i koordynowanie operacji specjalnych oraz realizację innych przydzielonych mu zadań.

Jednym z większych wyzwań jakim musi sprostać system dowodzenia i kontroli w operacjach połączonych jest **dowodzenie zabezpieczeniem logistycznym**. Wynika to ze specyfiki zabezpieczenia logistycznego wielonarodowych sił (siły narodowe rozwijają się z własnym narodowym zabezpieczeniem logistycznym), które jest koordynowane przez wielonarodowe połączone centrum logistyczne (Multinational Joint Logistic Centre – MJLC). Zadaniem centrum jest koordynowanie, w imieniu dowódcy połączonych sił, zabezpieczenia logistycznego między komponentami i narodowymi elementami zabezpieczenia (National Support Elements – NSEs). W ramach każdego komponentu (wojsk lądowych, sił powietrznych, marynarki wojennej) może być

utworzone wielonarodowe centrum logistyczne (Multinational Logistic Centre – MNLC) podległe MJLC dla koordynowania różnych narodowych elementów logistycznych w ramach danego komponentu. Każdy dowódca komponentu będzie sprawował taktyczną kontrolę (TACON) nad własnymi jednostkami logistycznymi.

Plan zabezpieczenia logistycznego dowódcy połączonych sił i dowódców komponentów narodowych obejmuje koncepcję zabezpieczenia logistycznego oraz szczegółowe dokumenty wykonawcze dotyczące: składów broni i amunicji; MPS; żywności, zaopatrzenia w wodę, transportu, zabezpieczenia medycznego, wsparcia kraju gospodarza (Host Nation Support – HNS). Może także zawierać oddzielne aneksy logistyczne wojsk lądowych, sił powietrznych i marynarki wojennej.

Żeby sprostać wszystkim przedstawionym wcześniej zadaniom, dowódca połączonych sił będzie wymagał sztabu, w tym środków dowodzenia i zabezpieczenia logistycznego, niezbędnego do dowodzenia i nadzorowania realizacji jego planu operacji w najbardziej efektywny sposób. Liczebność i skład sztabu zależy głównie od charakteru i skali operacji.

Dowódca połączonych sił musi rozwinąć swoje stanowisko dowodzenia na teatrze operacji w takim czasie jaki uzna za najbardziej odpowiedni. Wybór miejsca rozwinięcia SD powinien uwzględniać z jednej strony najlepsze warunki do dowodzenia operacją, z drugiej zaś, zapewnić warunki bezpieczeństwa. Może on również zażyczyć rozwinięcia swojego stanowiska dowodzenia razem lub blisko do stanowisk dowodzenia jednego lub więcej dowódców komponentów.

4. Prowadzenie operacji opóźniającej

Działania realizowane w ramach operacji opóźniającej będą prowadzone przy braku ciągłego frontu, często także występować będą znaczne luki w ugrupowaniu operacyjnym i taktycznym, skutkujące prowadzeniem działań przy otwartych skrzydłach. Wojska prowadzić będą działania w warunkach ciągle zmieniającej się sytuacji, determinującej szybkie zmiany charakteru i rodzaju prowadzonych działań.

Charakterystyczną cechą prowadzonych działań będzie ich ogniskowość, i to zarówno wewnątrz własnego ugrupowania, jak i w ugrupowaniu przeciwnika. Zmieniająca się sytuacja zmuszała będzie do częstego, bardzo szybkiego koncentrowania wojsk i wysiłków w wybranym miejscu i czasie. Natomiast potrzeba uchronienia własnych wojsk przed zniszczeniem (rozbiciem) przez przeciwnika, również często zmuszała będzie do ich rozśrodkowania (dekoncentracji).

Wymagania wynikające ze specyfiki operacji opóźniających skłaniały będą wojska do podejmowania różnorodnych form działań podstawowych (zaczepnych, obronnych, opóźniających) oraz różnorodnych form działań pośrednich (wycofania, luzowania, bojów spotkaniowych, marszów zbliżania itd.). Bardzo istotne znaczenie będą miały, prowadzone w różnym wymiarze, działania przeciwdesantowe oraz przeciwdywersyjne.

Specyfika operacji opóźniających wyrażać się będzie także niejasnością w rozwoju sytuacji połączoną z zakłóceniami w dowodzeniu. Wymagało to będzie samodzielności w podejmowaniu decyzji na różnych poziomach dowodzenia oraz, co bardzo istotne, dużej autonomiczności zgrupowań prowadzących wspomniane działania.

Wielce istotnym czynnikiem, charakteryzującym działania wojsk w operacji opóźniającej, powinno być dążenie do zapewnienia sobie ruchliwości w wymiarze operacyjnym i taktycznym. Polegać ona powinna na zdolności do prowadzenia działań szybciej od potencjalnego przeciwnika, przy jednoczesnym dążeniu do ograniczenia jego ruchliwości różnymi sposobami. Można bowiem przyjąć założenie, że ruchliwość będzie jednym z warunków przechwycenia i utrzymania inicjatywy.

Ruchliwość pozwoli bowiem na szybką koncentrację zgrupowań w tym czasie, w którym przeciwnik będzie najbardziej podatny na ewentualne uderzenia. Ułatwi zatem wykorzystanie jego słabych stron oraz unikanie starcia w warunkach dla siebie niekorzystnych. Zapewnieniu ruchliwości wojsk, ich zdolności do śmiałego, nieoczekiwanego manewru sprzyjała będzie znajomość terenu na obszarze działań, postrzegana jako jeden z ważniejszych atutów wojsk prowadzących działania w ramach operacji opóźniających. Ruchliwość wojsk w starciu z przeważającym przeciwnikiem okazywała się niezwykle istotna podczas prowadzenia działań przed wojska izraelskie w wojnie 1973 roku. Przynosiła ona także nadspodziewane efekty w wojnie w Wietnamie i Afganistanie.

Charakter początkowego okresu wojny, nierozzerwalnie związany z prowadzeniem operacji opóźniających spowodować może, że działania prowadzone będą na całej głębokości ugrupowania operacyjnego. Można założyć, że tradycyjnie pojmowana linia styczności wojsk będzie bardzo płynna i trudna do precyzyjnego określenia. Wpłyne to w istotny sposób na możliwości wsparcia działań, prowadzonych przez poszczególne zgrupowania, szczególnie wsparcia ogniowego (lotniczego, artyleryjskiego), zabezpieczenia inżynieryjnego i logistycznego, czy też obrony przeciwlotniczej. Powyższe uwarunkowania kolejny raz eksponują potrzebę maksymalnego usamodzielnienia (autonomię) poszczególnych zgrupowań. Będzie się to przejawiać również w zapewnieniu określonym zgrupowaniom, prowadzącym działania na kierunkach głównych, możliwości prowadzenia działań w wymiarze powietrzno-lądowym.

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że celem działań taktycznych, prowadzonych w ramach operacji opóźniającej będzie dezorganizowanie działań przeciwnika, dążenie do zadawania mu maksymalnych strat, wzbranianie szybkiego rozwijania działań zaczepnych w głąb ugrupowania operacyjnego, połączonego z dążeniem do łączenia się z wysadzonymi desantami. Bardzo istotne znaczenie będzie miało również dezorganizowanie systemu dowodzenia i wsparcia logistycznego, stanowiące istotny element działań sił, które w sposób planowy bądź wymuszony prowadzić będą działania w głębi ugrupowania przeciwnika.

Prowadzenie działań w ramach operacji opóźniającej powinno być tak organizowane, by zapewnić ciągłe oddziaływanie ogniowe na przeciwnika, zwłaszcza na tych kierunkach, które oceniane będą jako główne. Ponadto powinny zapewnić szybkie przenoszenie punktu ciężkości, w zależności od charakteru, sposobów i siły

działania przeciwnika. Wspomniane działania powinny charakteryzować się również wykonywaniem nieoczekiwanych, zaskakujących dla przeciwnika zwrotów zaczepnych, jednak ich cel powinien być określany inaczej niż w przypadku operacji obronnej czy działań obronnych. Istotną cechą działań powinno być również umiejętne wyprowadzanie wojsk spod uderzeń przeciwnika, gwarantujące możliwość ich użycia na kolejnej rubieży opóźniania.

Jak już wcześniej wspomniano, wymagania operacji opóźniającej odcisną swoje piętno na sposobach prowadzenia działań. Problem powyższy dotyczy głównie działań obronnych i zaczepnych, natomiast w mniejszym stopniu działań opóźniających. Określony wpływ wywierac będą także na charakter działań pośrednich.

Z przeprowadzonych analiz wynika, że poszczególne etapy operacji opóźniającej mogą być rozgrywane sekwencyjnie (kolejno). Jednak część z nich będzie realizowana równocześnie, szczególnie podczas prowadzenia działań o charakterze zaczepnym. W wielu sytuacjach działania mogą mieć charakter liniowy, z czytelnie zdefiniowanymi pod względem geograficznym liniami rozgraniczenia oraz sąsiadującymi jednostkami. Należy przy tym zaznaczyć, że w operacjach liniowych kładzie się duży nacisk na utrzymanie położenia własnych sił w stosunku do sąsiadów (innych sił), a także na precyzyjnym zdefiniowaniu rejonów rozmieszczenia (postoju, ześrodkowania) wojsk. Dotyczy to również określania położenia wykrytych celów.

Natomiast w działaniach o charakterze nieliniowym nie określa się wyraźnie linii frontu oraz tyłów. W działaniach tego typu wojska skupiają swoją uwagę głównie na wyznaczonych celach (zadaniach), których treścią może być zniszczenie sił przeciwnika lub opanowanie i kontrola nad ważnym obszarem. Mniej uwagi zwraca się na zależności geograficzne i położenie własnych wojsk w stosunku do innych sił (sąsiadów). Dyslokacja (rozmieszczenie) sił może następować z chwilą rozpoczęcia działań, zaś jej utrzymanie jest realizowane przez cały okres operacji.

Istotnym czynnikiem wpływającym na realizację zadań przez wojska lądowe jest wsparcie, którego powinny udzielać inne komponenty. Wsparcie ze strony sił powietrznych, marynarki wojennej, sił specjalnych czy innych komponentów nie powinno być postrzegane jako odrębne operacje. Musi być bowiem realizowane jako jedna, wspólna, kompleksowa operacja opóźniająca, którą zaplanowano dla osiągnięcia nakreślonych przez dowódcę celów. W tych warunkach dowódca

komponentu wojsk lądowych jest w pełni odpowiedzialny za planowanie, realizację oraz synchronizację manewrów wojsk oraz wsparcia ogniowego. W celu usprawnienia synchronizacji określa on priorytety w zakresie niszczenia celów, oczekiwane efekty (skutki) oraz czas prowadzenia wsparcia. Wszystkie wymienione przedsięwzięcia powinny uniemożliwić przeciwnikowi efektywne, skoordynowane użycie posiadanych sił na obszarze operacji oraz zapewnić osiągnięcie powodzenia własnym wojskom.

Działania wojsk lądowych, prowadzone w ramach operacji opóźniającej, sprowadzać się będą do czasowego utrzymania określonego obszaru (terenu) oraz niszczenia sił przeciwnika. Z powyższego wynika, że muszą być one w jednakowym stopniu zdolne do prowadzenia operacji (działań) o charakterze zaczepnym (ofensywnych) oraz obronnych (defensywnych). Ostateczne powodzenie w walce osiągane jest poprzez działania zaczepne. Nawet w obronie dowódca musi podejmować decyzję odnośnie przejęcia inicjatywy i przeniesienia walki na stronę przeciwnika. To działania zaczepne są bowiem rozstrzygającymi działaniami w czasie wojny.

Do cech charakterystycznych działań zaczepnych, które skutkują uzyskaniem istotnej przewagi nad przeciwnikiem zalicza się wybór czasu ataku, kierunku natarcia i miejsca, w którym nastąpi główne uderzenie oraz synchronizację i tempo natarcia.

Celem działań zaczepnych w operacji opóźniającej jest powstrzymanie przeciwnika poprzez stosowanie skoncentrowanych uderzeń, nie tylko na elementy pierwszego rzutu, lecz również w głębi jego ugrupowania. Powstanie ognisk walki w głębi ugrupowania przeciwnika stwarza wrażenie stałego i znacznego zagrożenia, na które musi on reagować. W ten sposób przeciwnik bardziej jest zmuszony do reakcji na uderzenia niż do przejęcia inicjatywy. Należy jednak podkreślić, że fizyczne niszczenie przeciwnika jest jedynie środkiem do uzyskania powodzenia, a nie celem samym w sobie. Podstawowym wymogiem jest tworzenie warunków do paraliżowania i zaskakiwania jego wojsk oraz rozdrabniania i izolowania elementów ugrupowania bojowego (operacyjnego).

Współcześnie uważa się, że obrona jest zamierzonym lub wymuszonym rodzajem walki prowadzonej w celu udaremnienia lub odparcia uderzeń wojsk przeciwnika, zadania mu maksymalnych strat, utrzymania zajmowanego pasa (rejonu) oraz stworzenia warunków do działań zaczepnych. Z powyższego wynika, że celem działań obronnych jest uniemożliwienie przeciwnikowi opanowania terenu,

rozbitcie zgrupowań uderzeniowych i załamania jego natarcia oraz przejście inicjatywy¹¹.

Natomiast specyfika działań obronnych, prowadzonych w ramach operacji opóźniającej skłania do stwierdzenia, że jej podstawowym celem będzie zyskanie czasu oraz zmuszenie przeciwnika do przyjęcia walki w niedogodnym dla niego terenie. Osiągnięcie tak postrzeganego celu możliwe będzie głównie poprzez dążenie do rozpoznania przygotowań przeciwnika do natarcia, wykorzystanie właściwości taktycznych terenu (głównie pod kątem ograniczenia przeciwnikowi możliwości prowadzenia obserwacji i manewru) oraz rozśrodkowanie i maskowanie wojsk. Teren powinien także ułatwiać wykonanie kontrataków i manewrów związanych z odejściem wojsk na kolejne, położone w głębi rubieże obronne. Dużego znaczenia nabiera w tej sytuacji wybór przedniej linii obrony oraz realizacja szeregu innych przedsięwzięć, zmierzających do wprowadzenia przeciwnika w błąd co do jej rzeczywistego przebiegu, między innymi poprzez kanalizowanie ruchu jego wojsk.

Biorąc pod uwagę specyfikę prowadzenia operacji opóźniającej bardzo istotne znaczenie ma szerokość i głębokość obrony. Powinny one zapewnić przede wszystkim wzajemną więź taktyczną między elementami ugrupowania bojowego oraz manewr. Szczególne znaczenie ma manewr. Będzie on wykonywany głównie w celu uchylecia się od starcia w niekorzystnych dla obrońcy warunkach. Poprzez połączenie ruchu i ognia broniące się zgrupowania taktyczne powinny dążyć do zadania przeciwnikowi wysokich strat. Aby manewr był skuteczny, musi być prosty w zamiarze oraz przeprowadzony szybko i w miarę możliwości skrycie.

Głębokość obrony niezbędna jest do osiągnięcia swobody działania, do zapewnienia czasu na reakcję i do zwolnienia tempa natarcia przeciwnika. Jest ona osiągana poprzez wyznaczenie wystarczającej przestrzeni do rozwinięcia sił ubezpieczenia oraz środków rażenia (ogniowego, elektronicznego itd.). Powinna ona zapewnić również efektywne wykorzystanie terenu (wraz z jego rzeźbą i pokryciem) oraz umożliwić rozmieszczenie i przegrupowanie odwodów, elementów wsparcia ogniowego oraz urządzeń zabezpieczenia logistycznego.

Współcześnie, nie bez powodu uważa się, że zwroty zaczepne są wyrazem aktywności w działaniach obronnych. Zmuszają bowiem one przeciwnika do

¹¹ *Regulamin działań wojsk lądowych, Warszawa 1999, s. 80.*

zmniejszenia tempa natarcia oraz wcześniejszego wprowadzenia odwodów. Broniący się związek taktyczny (oddział) wykonuje zwykle kontrataki samodzielnie, muszą być jednak one zawsze skoordynowane z walką pierwszorzutowych oddziałów (pododdziałów). Powinny być realizowane szybko i w taki sposób, aby swym działaniem zaskoczyć przeciwnika. Podkreśla się, że najkorzystniej jest wykonywać kontratak w skrzydło (skrzydła) i na tyły zgrupowania uderzeniowego przeciwnika, zwłaszcza w okresie, gdy nacierające oddziały (pododdziały) oraz przemieszczające się z głębi odwody zostały zatrzymane. Siły wykonujące kontratak powinny mieć co najmniej dwukrotną przewagę nad przeciwnikiem na kierunku wejścia do walki. Należy zaznaczyć, że w większości wypadków zasadniczym celem kontrataku jest odtworzenie poprzedniego położenia.

Natomiast celem kontrataku w ramach operacji opóźniającej będzie zwykle zatrzymanie (zdezorganizowanie) natarcia przeciwnika, umożliwiające własnym wojskom oderwanie się od niego i wyjście z walki. Niekiedy cel kontrataku może być szerszy i obejmować także rozbitcie zatrzymanych sił przeciwnika i odzyskanie utraconego terenu. Obrońca powinien wszelkimi sposobami dążyć do przejęcia inicjatywy wszędzie tam, gdzie jest to możliwe.

Z powyższych konstatacji wynika, że celem działań obronnych może być obniżenie możliwości zaczepnych przeciwnika i spowodowanie załamania jego natarcia, utrzymanie poprzednio określonego rejonu i zapobieganie włamaniu się przeciwnika w rejon obrony oraz zyskanie na czasie. W ten sposób uzyskuje się także warunki do koncentracji własnych wojsk w innym miejscu oraz zmuszenie przeciwnika do ześrodkowania, przez co staje się on bardziej podatny na oddziaływanie ogniowe.

W tym miejscu należy skonstatować, że działania komponentu lądowego mogą być prowadzone jednocześnie przez poszczególne elementy wchodzące w jego skład lub przez całość sił. W celu osiągnięcia ciągłości, ich działania łączone są podczas operacji opóźniającej etapami pośrednimi, w których wojska wychodzą z walki lub dążą do ponownego kontaktu z przeciwnikiem. Zalicza się do nich: marsz zbliżania, bój spotkaniowy, działania na połączenie, wycofanie, luzowanie wojsk oraz (na poziomie operacyjnym) działania opóźniające.

Marsz zbliżania polega w swej istocie na prowadzeniu działań, w których wojska dążą do uzyskania lub odtworzenia styczności z przeciwnikiem. Dla osiągnięcia tak postrzeganego celu niezbędne jest prowadzenie intensywnych

działań rozpoznawczych, zwracając w nich szczególną uwagę na osłonę skrzydeł. Jest to bardzo ważne, bowiem ubezpieczenia przeciwnika powinny być niszczone lub obezwładniane bez zmniejszenia tempa przemieszczania sił głównych. Marsz zbliżania wykonuje się zwykle w ramach przygotowania do późniejszego działania i kończy się wtedy, gdy siły główne rozmieszczone zostaną zgodnie z planem dowódcy. Ponieważ dzięki niemu wojska przechwytyją i utrzymują inicjatywę, działanie to może pociągać za sobą potrzebę zniszczenia lub zmuszenia do wycofania mniejszych sił przeciwnika oraz opanowania terenu o znaczeniu taktycznym.

Tempo marszu zbliżania będzie się zmieniać zgodnie z aktualną sytuacją operacyjno-taktyczną. Śmiałe, szybkie działania powinny być połączone z zachowaniem dążenia do utrzymania właściwego stosunku sił, tak by ewentualna reakcja przeciwnika i zmiana charakterystyki terenu nie powodowały zachwiania przyjętych planów działania. Niekiedy zasadne może być obejście stawiających opór sił przeciwnika (gdy są one wiązane przez siły działające od czoła) lub podjęcie decyzji o ich rozbiciu przez kolejne rzuty wojsk własnych. Wszyscy dowódcy muszą być zatem przygotowani do samodzielnego działania zgodnie z zamiarem przełożonego i otrzymanym zadaniem, dążąc do zaskoczenia przeciwnika, niedopuszczenia do zrównoważenia stosunku sił i wykorzystania powodzenia. Marsz zbliżania kończy się wtedy, gdy osiągnięte zostanie zamierzone położenie, albo gdy działania przeciwnika wymuszą rozwinięcie i wejście do działań sił głównych.

Podczas marszu zbliżania najkorzystniejsze jest ugrupowanie wojsk w kilku usamodzielnionych kolumnach. Pozwala to na ich szybkie rozwinięcie i zwiększa prawdopodobieństwo realizacji zadań, nawet w wypadku obezwładnienia jednej kolumny. Jak już wspomniano w działaniach tych szczególnie ważną rolę spełniają elementy ubezpieczenia, albowiem maszerujące wojska są narażone na uderzenia przeciwnika ze wszystkich kierunków oraz wszelkich możliwych wymiarów.

Bój spotkaniowy jest działaniem, którego istota polega na dążeniu obu stron do wykonania swojego zadania poprzez działania zaczepne. Bój spotkaniowy będzie często pojawiał się podczas marszu zbliżania, w formie nagłych (agresywnych) uderzeń. Z kolei w działaniach zaczepnych i obronnych będzie to oznaczać moment przejściowy, którego rezultat może decydować o charakterze przyszłych działań. Nawet gdy główna część wojsk broni się, naciera lub prowadzi działania opóźniające, poszczególne elementy mogą znaleźć się w sytuacji, która posiada cechy boju

spotkaniowego. Należy zaznaczyć, że chociaż wojska na szczeblu dywizji i wyższym (posiadające przestrzeń do manewru) mogą być niekiedy zaangażowane w całości w bój spotkaniowy, to jednak jest on typowy dla szczebla brygady i niższych.

Wyniki badań wskazują, że bój spotkaniowy może wynikać, gdy wojska przemieszczają się w przewidywaniu wejścia do walki (w kolumnach na drogach marszu), nawiązują styczność z przeciwnikiem (o którym posiadały mało informacji) lub przypadkiem (gdy rozpoznanie było nieskuteczne). Może on wynikać także, gdy obie strony wiedzą nawzajem o swoich działaniach i decydują się na atak. W tej sytuacji celem boju spotkaniowego jest dążenie do uzyskania lokalnej przewagi, opanowania taktycznie ważnego terenu, utrzymania tempa lub zapewnienia sobie przewagi nad przeciwnikiem. Ponadto bój spotkaniowy wynikać może także wtedy, gdy jedna ze stron wykonuje zwrot zaczepny w działaniach obronnych.

Podstawową zasadą boju spotkaniowego jest uchwycenie i utrzymanie inicjatywy. Daje to dowódcy swobodę działania, jakiej potrzebuje zarówno w celu zakończenia pierwotnego zadania bojowego, jak i podjęcia nowego zadania. Powodzenie zależy w większości przypadków od szybkości reakcji dowódcy, bowiem to on będzie decydował o tym, jak rozwijać bój spotkaniowy w ramach jednego z dwóch głównych rodzajów działań (tj. obrony lub natarcia). Ponadto zależec będzie przede wszystkim od umiejętnego przewidywania rozwoju walki oraz doprowadzenia do pełnego użycia wojsk, będących w dyspozycji. W ten sposób śmiałe i energiczne działania dowódców na wszystkich szczeblach, są zwykle kluczem do powodzenia. Natychmiastowe działanie w celu uzyskania inicjatywy obniża szansę przeciwnika na realizację jego planów i może pomóc w zachowaniu swobody działania wojsk własnych.

Działania na połączenie prowadzone są wtedy, gdy wojska łączą się na terytorium kontrolowanym przez przeciwnika. Ich istota polega na uzyskaniu styczności pomiędzy dwoma lub więcej własnymi zgrupowaniami, które mogą mieć te same lub różne zadania. Działania na połączenie są w swoim charakterze zwykle działaniami zaczepnymi, bowiem koniecznym może być zniszczenie przeciwnika, który znalazł się pomiędzy własnymi wojskami.

Zadanie podejmowane w ramach działania na połączenie będzie zwykle adekwatne do późniejszych zadań. Połączenie z okrążonymi lub odciętymi wojskami może mieć miejsce na rubieży obrony prowadzonej przez te wojska lub wiązać się z dążeniem do wyjścia z okrążenia. Wielkość i skład sił uzależnione jest z reguły od

przyszłego zadania bojowego. Należy podkreślić, że potrzeba działań na połączenie może być częścią zamiaru działań. Głównym problemem w tym rodzaju działań jest szybkość w przeprowadzeniu połączenia, aby obniżyć możliwość reakcji przeciwnika i zminimalizować okres narażania się na nie.

Wycofanie występuje wtedy, gdy wojska wychodzą z walki w celu przerwania styczności z przeciwnikiem. Natomiast odejście różni się od wycofania tym, że jest to przemieszczenie wojsk nie będących w styczności z przeciwnikiem i ma charakter organizacyjny. Wycofanie z walki może być podjęte w sytuacji, gdy cel działania nie może być osiągnięty i wojska są zagrożone pokonaniem lub gdy cel jest osiągnięty i brak jest dalszej potrzeby utrzymywania styczności z przeciwnikiem. Ponadto może być realizowane po to, by uniknąć walki w niesprzyjających warunkach taktycznych, np. by dostosować się do przemieszczeń sąsiadów. Niekiedy wycofanie będzie stosowane ze względu na potrzebę użycia wojsk w innym rejonie lub z powodu trudności z realizacją zabezpieczenia logistycznego.

Wycofanie z walki powinno być przeprowadzone tak, aby ewentualne oddziaływanie przeciwnika na to działanie było minimalne. Realizacja tej zasady wymusi położenie głównego nacisku na rozpoznanie, zaskoczenie i szybkość działania. Jak wskazują wyniki badań istotnym problemem podczas wycofania jest zerwanie kontaktu z przeciwnikiem, bowiem warunki w jakich zachodzi są zwykle niesprzyjające. Przeciwnik będzie posiadał wówczas inicjatywę na łądzie, a wojska będą narażone na jego atak podczas wycofywania się i być może zmuszone do ponownej organizacji obrony. Ponadto sytuacja powietrzna może być także niesprzyjająca. W tym przypadku wycofanie powinno być rozpoczęte w ciemności lub w warunkach ograniczonej widoczności.

Luzowanie wojsk nalega na wykonaniu takich działań, w których jedne siły przejmują od drugich prowadzenie dotychczasowych działań. Wyniki badań wskazują, że można wyspecyfikować następujące rodzaje luzowania:

- luzowanie na miejscu, polegające na działaniu, w którym całość lub część wojsk zastępowane są na pewnym odcinku przez jednostkę luzującą;
- przejście przez ugrupowanie sił będących w styczności, polegające na działaniu, w którym wojska luzujące nacierają poprzez siły znajdujące się w styczności z przeciwnikiem;
- przejście zadania od sił wychodzących z walki, polegające na działaniu, w którym wojska przemieszczające się do tyłu przechodzą poprzez odcinek jednostki zajmującej tyłową pozycję obrony.

Luzowanie podejmowane jest zwykle wtedy, gdy wojska nie są w stanie kontynuować swojego zadania bojowego, potrzebne są do działań w innym rejonie lub zakończyły swoje zadanie bojowe. Innymi słowy w takiej sytuacji, w której powinny zostać zamienione aby uniknąć utraty zdolności bojowej lub nie są w stanie realizować nowego zadania. A zatem luzowanie zazwyczaj podejmowane jest w celu utrzymania ogólnego poziomu zdolności bojowej. Nieodłączne z tymi działaniami jest przekazanie odpowiedzialności za realizowane dotąd zadanie. Podstawowym wymogiem jest także to, by przekazanie to miało miejsce przy jednoczesnym zachowaniu pożądanego poziomu możliwości operacyjnych (bojowych).

Działania opóźniające mogą być prowadzone niezależnie (na szczeblach taktycznych) lub w ramach innych rodzajów działań (na szczeblach operacyjnych). Stanowią z reguły podstawę innych działań, głównie poprzez utrzymanie terenu oraz zapewnienie elastyczności i swobody działania w celu zadania przeciwnikowi maksymalnych strat.

Celem działań opóźniających jest zwykle powstrzymanie natarcia przeciwnika poprzez zadawanie mu strat, które obniżają jego możliwości bojowe. Niekiedy ich celem jest wmanewrowanie przeciwnika do rejonu, w którym będzie podatny na uderzenia lub uniknięcie walki w niepożądanych (niewygodnych) warunkach, a tym samym ochrona sił własnych.

W działaniach opóźniających struktura obszaru działań jest podobna do tej, która występuje w obronie. Opóźnianie zaczyna się zwykle od rubieży podanej w zadaniu i rozciąga się do tyłu do rubieży, gdzie odpowiedzialność za przeciwnika przechodzi na inne wojska lub do rubieży, na której zmienia się rodzaj działań (tj. zwykle na przedniej rubieży obrony - FEBA lub rubieży przejęcia odpowiedzialności - HL). W ramach tak określonego rejonu wojska rozdzielone będą zwykle bocznymi liniami rozgraniczenia. Szerokości obszaru opóźniania dla oddziału i związku taktycznego będzie zwykle większa w stosunku do szerokości w obronie.

Istotnym czynnikiem zapewniającym prowadzenie skutecznych operacji przez wojska lądowe jest synchronizacja na polu walki. Jest to zdolność do skupienia środków i działań w czasie i w przestrzeni w celu stworzenia jak największego potencjału bojowego w decydującym miejscu. Synchronizacja obejmuje zmasowanie efektów siły bojowej (wojsk i ognia) w decydującym punkcie, w celu osiągnięcia przewagi nad przeciwnikiem, przy użyciu wszystkich dostępnych środków.

Synchronizacja zazwyczaj wymaga jasnej koordynacji pomiędzy różnymi jednostkami i działaniami zachodzącymi w toku danej operacji. Działania prowadzone w ramach obszaru odpowiedzialności charakteryzowane są trzema ściśle ze sobą powiązаныmi sposobami działania - działaniami w głębi, w styczności i w obszarze tyłowym. Dowódcy muszą synchronizować równocześnie walkę w głębi, w styczności oraz działania w obszarze tyłowym w sposób, który jawi się przeciwnikowi jako jedna ciągła operacja przeciwko niemu. Synchronizacja działań w głębi, w styczności i w obszarze tyłowym jest złożonym przedsięwzięciem i wymaga jasnego zrozumienia myśli przewodniej dowódcy. Wojska własne muszą dążyć do zaatakowania przeciwnika jednocześnie na całej głębokości pola walki i zmasować zarówno rezultaty jak i siły w czasie i w miejscu niezbędnym do wykonania zadania. Działania bojowe wojsk lądowych prowadzone są w celu wykrycia przeciwnika, zablokowania go, przez co pozbawienia swobody działania oraz atakowania go w celu doprowadzenia do jego porażki. Aby to osiągnąć, działania mogą być jednoczesne i powinny być ściśle zintegrowane. Są one także prowadzone w ramach działań w głębi, w styczności i obszarze tyłowym¹².

Pojęcia działań w głębi, w styczności i obszarze tyłowym stosowane są do zdefiniowania jak te trzy rodzaje działań mają się do siebie, po pierwsze funkcjonalnie, czyli co mają osiągnąć i po drugie geograficznie, czyli gdzie mają to osiągnąć. Te trzy rodzaje działań muszą być rozpatrywane łącznie i rozumiane jako całość na każdym szczeblu dowodzenia od szczebla brygady wzwyż. Wymagają one ciągłej i pieczołowitej synchronizacji, a ideałem jest, gdy prowadzone są jednocześnie, ponieważ każde z nich będzie wpływać na pozostałe.

Działania w głębi, w styczności i w obszarze tyłowym wymagają także integracji pomiędzy szczeblami dowodzenia z powodu zróżnicowania skali i natężenia działań prowadzonych przez jednostki o różnej wielkości i możliwościach. Podczas gdy wykrycie przeciwnika jest wspólną funkcją wszystkich operacji, to już zablokowanie i atakowanie go może być osiągnięte albo przez działania w głębi albo w styczności, zgodnie z ogólnym zamiarem walki. W celu zapewnienia koncentracji sił, przez cały czas określony będzie główny wysiłek operacji.

Działania w obszarze tyłowym będą niezmiennie zabezpieczać i podtrzymywać wojska, przez co zapewnia się swobodę działania przyszłych operacji.

¹² Hofeditz K. M., *Zasady prowadzenia operacji, Myśl Wojskowa nr 5/1998, s. 91.*

Celem działań w głębi jest przede wszystkim odnalezienie i blokowanie przeciwnika, utrzymywanie go z dala od obiektów ataku oraz ograniczanie jego swobody działania, a tym samym tworzenie sprzyjających warunków do działań w styczności. Są one zwykle prowadzone z dużym rozmachem i w długim przedziale czasu. Działania w głębi to w zasadzie działania zaczepne w swoim charakterze i mogą same przez się prowadzić do bezpośredniego starcia. Są one środkami ograniczania możliwości przeciwnika co do manewru poprzez skupienie się na jego punktach wrażliwych na uderzenia, tak by był on niezdolny doprowadzić swoje wojska do gotowości. Może to być warunek wystarczający do opóźniania przeciwnika lub odciągnięcia go z kierunku głównego wysiłku. Stan taki jest łatwiejszy do uzyskania dzięki możliwościom rażenia współczesnego uzbrojenia w powiązaniu z dokładnymi systemami pozyskiwania danych, co w konsekwencji pozwala, aby działania w głębi miały udział, oprócz blokowania, w bezpośrednim atakowaniu przeciwnika.

Celem działań w styczności jest przede wszystkim angażowanie przeciwnika w walkę, stosując różne sposoby osiągnięcia pożądanych wyników (od niszczenia do internowania), w celu wyeliminowania życiowo ważnych elementów jego sił. Działania w styczności będą zazwyczaj prowadzone na niewielką głębokość oraz w ograniczonym przedziale czasu i dlatego związane są z osiągnięciem sukcesów w bieżących walkach i zaangażowaniem wojsk w bezpośrednim starciu z przeciwnikiem. Dzięki zaangażowaniu w bezpośrednie działanie przeciwko siłom przeciwnika ich skutek jest prawdopodobnie zarówno natychmiastowy jak i namacalny (faktyczny). Nie są one jednakże prowadzone jedynie przez jednostki bojowe lecz obejmują działalność jednostek wsparcia bojowego oraz zabezpieczenia logistycznego działających na ich rzecz.

Celem działań w obszarze tyłowym jest zapewnienie swobody działania poprzez ochronę wojsk, podtrzymywanie działań bojowych i zachowanie swobody manewru wojsk niezaangażowanych. Zwiększają one zarówno ogólną głębokość działań i dostarczają środków do zmiany tempa działań. Chociaż działalność w ramach zabezpieczenia logistycznego jest ważnym składnikiem, to działania w obszarze tyłowym są znacznie szersze co do zakresu i obejmują: gromadzenie, przegrupowanie i ochronę odwodów lub kolejnych rzutów wojsk; zmianę rejonów rozmieszczenia wojsk; organizację i ochronę działających baz oraz linii komunikacyjnych; zabezpieczenie i ochronę osób i urządzeń cywilnych; współpracę

cywilno-wojskową (HNS, CIMIC), w tym współpracę z władzami narodowymi. Działania w obszarze tyłowym regulują dostarczaniem wzmocnienia i uzupełnieniami stanów, przegrupowaniem, odbudową i odtwarzaniem zdolności bojowej wojsk.

Głębia, bezpośrednia styczność i obszar tyłowy są przede wszystkim środkami zobrazowania działań poprzez ich funkcje. Wojska ugrupowane w przedzie mogą równie dobrze być zaangażowane do działań w głębi, w styczności i na tyłach. Podobnie mogą one działać zarówno na dużych jak i małych odległościach, zależnie od występującej aktywności i środków zastosowanych do ich przerzutu. Przykładowo, działania w styczności mogą być skupione na ograniczonej przestrzeni lub obejmować znaczny obszar w trzech wymiarach. Decydującym czynnikiem jest funkcja, którą spełniają wojska. Zazwyczaj działania w głębi obejmują poszukiwanie i blokowanie przeciwnika, a działania w styczności spełniają funkcję jego atakowania.

Działania w obszarze tyłowym związane są z wsparciem, podtrzymywaniem i ochroną wojsk wypełniających powyższe funkcje. Wszystkie rodzaje wojsk mogą być zaangażowane w każde z tych działań. Przykładowo, jednostki logistyczne prowadzić mogą działania w głębi lub w styczności, jeśli zadanie przez nie wykonywane wspiera i podtrzymuje jednostki bojowe lub wsparcia bojowego w spełnianiu ich roli.

Podsumowanie

Na zakończenie pozostaje jeszcze jedna kwestia, której rozpatrzenie wydaje się być uzasadnione. Sądzić bowiem należy, że przygotowanie i prowadzenie operacji opóźniającej powinno uwzględniać dorobek współczesnej sztuki operacyjnej, a szczególnie tej problematyki, która dotyczy wizji współczesnych (w rozumieniu przyszłych) działań operacyjnych. Warto tej problematyce poświęcić zdań kilka.

Stosowanie założeń sztuki operacyjnej powinno zapewnić użycie przez dowódców sił i środków w taki sposób, który zapewni realizację celów w wymiarze strategicznym. W kontekście powyższego założenia należy skonstatować, iż zgodnie z zasadami sztuki operacyjnej dowódca powinien posiadać zdolność do odpowiedzi na następujące pytania:

- jakie warunki wpływają na osiągnięcie celu operacji?
- jaka kolejność działań (obronnych, zaczepnych, opóźniających, pośrednich) pozwoli na najbardziej efektywne wykorzystanie warunków prowadzenia operacji?
- w jaki sposób użyć posiadane siły, by zapewnić realizację zadań wg przyjętej koncepcji (kolejności) ich prowadzenia?

Odpowiedź na powyższe pytania wymaga określenia celów, które powinny zostać osiągnięte, znalezienia dróg i sposobów ich osiągnięcia oraz sposobu użycia dostępnych sił. Jest to nic innego jak określenie koncepcji prowadzenia operacji, której formalny wyraz polega na sprecyzowaniu zamiaru.

Działania operacyjne nie są dowiązane do określonego szczebla dowodzenia i są w znacznej mierze uzależnione od wielkości i charakteru użytych sił i środków koniecznych do osiągnięcia celów strategicznych. Odnosi się je z reguły do dużych obszarów geograficznych, a ich inną cechą charakterystyczną, choć nie niezbędnym warunkiem, jest wspólne działanie różnych rodzajów sił zbrojnych i sił wielonarodowych. Zakłada się również, że w szczególnych sytuacjach działania prowadzone przez szczeble taktyczne mogą osiągać wymiar operacyjny.

Działania operacyjne posiadają szereg wyróżników, spośród których jako najważniejsze wymienia się swobodę w planowaniu i rozgrywaniu operacji, obejmującą wybór pomiędzy działaniami obronnymi i zaczepnymi oraz stosowanie szerokiej gamy działań pośrednich, a także możliwość planowania działań i ich

prowadzenia bez opierania się na regulaminach, które stanowią podstawę działań taktycznych. Istotne jest również to, że przydział sił do realizacji zadań uzależniony jest od obszaru, w którym mogą być one realizowane, podczas gdy w działaniach taktycznych obszar przydzielany jest w zależności od rodzaju i wielkości jednostki. Kolejnym wyróżnikiem jest planowanie działań połączonych, które realizowane są pod jednolitym dowództwem, przy czym kierowanie nimi przypada zwykle dowódcy z tego rodzaju sił zbrojnych, który w danej sytuacji spełnia wiodącą rolę. W tym kontekście ważna jest umiejętność planowania i prowadzenia działań w układzie sojusznym (wielonarodowym). Istotna jest również potrzeba ujmowania w działaniach problematyki obrony terytorialnej i cywilnej, zwłaszcza w kontekście zapewnienia przez wojska terytorialne swobody operacyjnej.

W konkluzji należy stwierdzić, że zarysowane powyżej ogólne założenia działań operacyjnych powinny znaleźć swoje odzwierciedlenie w procesie planowania i prowadzenia tak specyficznej operacji, jaką jest operacja opóźniająca. Jest to jeden z priorytetowych determinantów jej skutecznej realizacji.

Spis literatury

- Hofeditz K. M., Zasady prowadzenia operacji, Myśl Wojskowa nr 5/1998.
- Koziej S., Teoria sztuki wojennej, Warszawa 1993.
- Leksykon wiedzy wojskowej, Warszawa 1979.
- Łukaszczyk L., Malak K., Obszary niestabilności międzynarodowych i sprzeczności interesów a bezpieczeństwo Polski, AON Warszawa 1998.
- Mała encyklopedia wojskowa, Warszawa 1967.
- Marczak J., Jakubczak R., Obrona powszechna Rzeczypospolitej Polskiej, AON, Warszawa 1995.
- Marczak J., Pawłowski J., Obrona terytorialna w obronie Polski, AON Warszawa 1995.
- Migłujewicz A., Działania opóźniające związku taktycznego w operacji obronnej prowadzonej w sposób manewrowy, AON Warszawa 2000.
- Osiński S., Działanie związku taktycznego w osłonie granicy państwa, Myśl Wojskowa nr 5/1997.
- Podręcznik polowy 100-5 Działania wojsk lądowych armii Stanów Zjednoczonych, Warszawa 1994.
- Regulamin działań wojsk lądowych, Warszawa 1999.
- Regulamin walki wojsk lądowych Bundeswehry HDv 100/100, Warszawa 1993.
- Rozwój militarnego zagrożenia RP w latach 1998-2000, Warszawa DWLIOP 1997.
- Skrzyp J., Geostrategiczne aspekty bezpieczeństwa Polski, AON Warszawa 1999.
- Słownik terminów i definicji AAP-6 (U), Warszawa 1998.
- Szulc B., Dylematy epistemologiczne i metodologiczne teorii sztuki wojennej, w: Sztuka wojenna. Konteksty teoretyczne i praktyczne, Toruń 2000.
- Ścibiorek Z., Działania opóźniające, Warszawa 1996.
- Ścibiorek Z., Kaczmarek W., Łokociejewski M., Koalicyjne i narodowe założenia odpierania agresji, AON Warszawa 2000.
- Ścibiorek Z., Lidwa W., Działania obronno-opóźniające w przygranicznym pasie przesłaniania, AON Warszawa 1999.
- Ścibiorek Z., Zasady prowadzenia działań opóźniających przez oddziały i pododdziały ogólnowojskowe, AON Warszawa 1996.
- Użycie rodzajów wojsk w działaniach opóźniających, AON Warszawa 1997.
- Zajdziński W., Sily szybkiego reagowania wybranych państw, Warszawa 1996.
- Zieliński J., Kaczmarek W., Knetki J., Przygotowanie i prowadzenie operacji opóźniających, Warszawa 2001.
- Zieliński J., Kaczmarek W., Knetki J., Podstawy teoretyczne operacji opóźniających, Warszawa 2000.
- Zieliński J [red. nauk], Operacje opóźniające, Warszawa 2000.

2000

